

Міністерство освіти і науки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
Кафедра соціальних структур та соціальних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:
**«ОБРАЗ ПРОФЕСІЇ В СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОМУ САМОВИЗНАЧЕННІ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ»**

Спеціальність: 054 «Соціологія»
Освітня програма «Соціальні технології»
Освітній рівень: магістр
Кваліфікація: магістр соціології

Виконавець:

Крупська Вікторія Вікторівна
студентка магістратури

Науковий керівник:

Аза Лариса Олександрівна,
доктор соціологічних наук,
професор

Магістерська робота допущена до захисту
рішенням кафедри соціальних структур та соціальних відносин

Протокол № _____ від «___» _____ 2020 р.

В. о. зав. кафедри _____ проф. Куценко О. Д.
підпис

Київ 2020

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано

до захисту

підпис наукового керівника

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Тема дипломної роботи: Образ професії в соціально-професійному самовизначенні студентської молоді.

Автор: Крупська Вікторія, студентка 2-го курсу магістратури факультету соціології КНУ імені Тараса Шевченка.

Анотація. У даній дипломній роботі розглядається образ професії в соціально-професійному самовизначенні студентської молоді, детально аналізуються соціологічні підходи до розгляду професійного самовизначення. Окремо розглядається інтерпретація образу професії і її роль в процесі соціалізації. Також у рамках дипломної роботи проводиться емпіричне дослідження щодо престижності образу професії соціолога в очах студентів факультету соціології.

Ключові слова: Образ професії, професійне самовизначення, студентська молодь.

Thesis topic: Image of a profession in the social and professional self-determination of student youth.

Author: Krupska Viktoriia, 6th-year student of the faculty of sociology, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Abstract. In this thesis, the image of a profession in the social and professional self-determination of student youth is examined, the sociological approaches to the consideration of professional self-determination are analyzed in detail. Separately, an interpretation of the image of the profession and its role in the process of socialization is considered. Also, within the framework of the thesis, an empirical study is conducted aiming at understanding a perception of the prestige & image of a sociology profession by faculty of sociology students.

Keywords: Image of a profession, professional self-determination, student youth.

Тема дипломной работы: Образ профессии в социально-профессиональном самоопределении студенческой молодежи

Автор: Крупская Виктория, студентка 2-го курса магистратуры факультета социологии КНУ имени Тараса Шевченко

Аннотация. В данной дипломной работе рассматривается образ профессии в социально-профессиональном самоопределении студенческой молодежи, подробно анализируются социологические подходы к рассмотрению профессионального самоопределения. Отдельно рассматривается интерпретация образа профессии и ее роль в процессе социализации. Также в рамках дипломной работы проводится эмпирическое исследование по престижности образа профессии социолога в глазах студентов факультета социологии.

Ключевые слова: Образ профессии, профессиональное самоопределение, студенческая молодежь.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ	11
1.1 Соціологічні підходи до розгляду професійного самовизначення. Визначення та типологія	11
1.2 Місце професійного самовизначення в структурі соціального самовизначення молоді.....	16
1.3 Професіоналізація як форма соціалізації.....	22
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	25
РОЗДІЛ 2. ОБРАЗ ПРОФЕСІЇ ЯК РЕГУЛЯТОР ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	26
2.1 Інтерпретація поняття «образ професії» в соціології	26
2.2 Чинники, що впливають на формування образу професії.....	32
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	41
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ СОЦІОЛОГІЇ КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.....	42
3.1 Програма онлайн-дослідження професійного самовизначення студентів - соціологів.....	42
3.2. Оцінка динаміки та різниці в сприйнятті образу професії соціолога серед студентів, в залежності від року навчання.....	48
3.3 Оцінка рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців-соціологів.	60
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	63
ВИСНОВКИ	66
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:.....	70
ДОДАТОК А. ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОНЛАЙН-ОПИТУВАННЯ	77

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку соціології демонструє необхідність її застосування майже в кожній галузі життя суспільства, а саме в: політичній, економічній, культурній, освітній та інших галузях соціологія все частіше виявляється власне тим інструментом, за допомогою якого будуються стратегії, приймаються фінальні рішення, визначаються подальші шляхи. Численні науковці з соціологічною освітою не сходять зі шпальт ЗМІ з експертними думками/інтерв'ю та прогнозами. Таким чином, професія соціолога, її престиж – перестає асоціюватись лише з науково-теоретичним базисом, а сама соціологічна освіта набуває все більшої актуальності в умовах стрімких суспільно-політичних змін. Саме тому актуальність теоретичної систематизації наявних даних про образ професії соціолога посилюється в умовах глобалізації та діджиталізації українського суспільства. Враховуючи стрімкі та численні суспільні трансформації у всіх сферах життя, існує необхідність теоретичної систематизації наявних напрацювань зарубіжних та вітчизняних вчених, які накопичились протягом років опрацювання даної проблеми. Важливим постає не лише аналіз та систематизація існуючих теоретичних доробків щодо образу професії соціолога, а й проведення власного дослідження, яке дає розуміння престижності даної професії для її безпосередніх носіїв – студентів факультету соціології КНУ імені Тараса Шевченка. Дане дослідження має на меті виявлення рівня очікувань студентів факультету соціології щодо обраної професії, розкриває окремі аспекти її, допомагає зрозуміти яким чином можна покращити імідж соціолога серед представників інших професій. Таким чином, виходячи з теоретичного аналізу та отриманих результатів дослідження можна надати практичні рекомендації щодо формування образу професії соціолога серед молоді та які можуть бути взяті до відома адміністрацією факультету.

Ступінь розробки теми продемонстрував, що в рамках теоретичних напрацювань дисципліни соціологія освіти проблематика професійного

самовизначення молодого покоління була в полі зору багатьох зарубіжних і вітчизняних соціологів. Ключові складові цієї проблеми тією чи іншою мірою досліджувалися не лише соціологами, а й представниками й інших наук: філософії, педагогіки, психології. Концептуальні засади дипломної роботи формувалися на підставі докладного аналізу і систематизації теоретичних підходів, представлених в роботах соціологів не лише з проблематики соціології освіти, а й суміжних дисциплін, таких як: соціологія молоді, соціологія праці, соціологія соціалізації тощо, в роботах яких увага зосереджувалась на студентстві. Завдяки систематичному підходу до вивчення відповідних першоджерел, було виділено наступні теоретичні напрямки, що стосуються проблеми професійного самовизначення.

Освітній напрямок дослідження вибору професії в західній соціології починає свій розвиток з теоретичних доробків класиків соціологічної теорії – Е. Дюркгейма, Т. Парсонса та інших. Вищезазначені соціологи намагались з'ясувати роль освіти в процесі вибору професії і розкрити сутність становлення та функціонування інституту освіти, деталізуючи його ознаки. Ці роботи стали фундаментом для подальших напрацювань вчених з пострадянського простору, таких як Т. Н. Кухтевіч, В. Я. Нечаєва, М. Н. Руткевича та інших, які логічно продовжували розробки вчених, аналізуючи в своїх роботах роль інституту освіти в сучасних процесах розвитку суспільства. У даному контексті особливо слід виділити таких класиків соціології як М. Вебер та П. Сорокін, які для пояснення функції професій в суспільстві намагались розглянути різні її аспекти, застосовуючи існуючі підходи.

Молодіжний напрямок розгляду професійного самовизначення характеризується теоретичними доробками вчених, в яких представлений не тільки соціологічний, але й соціально-психологічний аналіз молоді як потужного потенціалу розвитку суспільства. Невипадково, такими вченими як Ю. Р. Вишневський, В. Т. Лісовський, В. А. Луков було визначено місце молоді в сучасній соціальній системі функціонування суспільства.

Системний напрямок виокремлює, завдяки комплексному підходу, ті проблеми професійного самовизначення, з якими стикаються молоді люди, залучаючи фактори, що впливають на формування їхнього професійного самовизначення, включаючи мотивацію вибору. До представників даного напрямку можна віднести В. А. Архипова, Е. М. Бабосова.

Проблемами професійного самовизначення молоді займався також Є. І. Головаха, який докладно опрацював сам термін «професійне самовизначення», виявляючи водночас проблеми, пов'язані з соціальною обумовленістю вибору тих чи інших професій, динамікою їх престижу, а також вивченням професійних намірів та інтересів старшокласників. Утім, важливо зауважити, що, незважаючи на велику кількість теоретичних розробок науковців щодо даної проблеми, спостерігається недостатність систематизації отриманих знань, а також кількості емпіричного матеріалу, на які можна було б спиратись при аналізі. Окрім того, важливо враховувати ті динамічні зміни, які постійно відбуваються в суспільстві, супроводжуючи зміни престижу професій, що ускладнює аналіз даної проблеми.

Наукова проблема роботи полягає у виявленні протиріччя між образом (уявленням) щодо майбутньої професії, як суб'єктивним підґрунтям професійного самовизначення студентів, впевненістю їх в правильності обраної професії та мотиваційної готовності їх до майбутньої професійної діяльності.

Метою даної дипломної роботи є виявлення впливу образу професії на соціально-професійне самовизначення студентської молоді.

Відповідно до зазначеної мети передбачається реалізація наступних **завдань**:

- 1) Проаналізувати соціологічні підходи до розгляду соціально-професійного самовизначення.
- 2) Визначити місце професійного самовизначення в структурі соціального самовизначення молоді.

- 3) Розглянути професіоналізацію як форму соціалізації.
- 4) Проаналізувати існуючу інтерпретацію поняття “образ професії” в соціології.
- 5) Проаналізувати чинники, що впливають на формування образу професії.
- 6) Розробити програму онлайн-дослідження оцінки образу професії соціолога, очікувань від вступу на факультет соціології, опанування професійних компетенцій.
- 7) Проаналізувати образ професії соціолога у студентів факультету Соціології КНУ імені Тараса Шевченка
- 8) З’ясувати рівень сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців-соціологів.

Об’єктом дослідження є професійне самовизначення як соціальний феномен.

Предметом дослідження є образ професії як мотиваційний чинник професійного самовизначення студентської молоді.

Гіпотези дослідження:

1. Серед студентів соціологічного факультету професія соціолога вважається престижною порівняно з професіями суміжних галузей.
2. Уявлення студентів щодо образу обраної ними професії соціолога може змінюватися протягом років їхнього навчання в ЗВО.
3. Виявлений серед студентів бакалаврату та магістратури рівень їхньої професійної компетентності може бути свідченням їхньої фаховості, а, відповідно, і готовності до виконання соціально-професійної ролі соціолога.

Емпіричною базою роботи є власне дослідження.

Методологічне забезпечення дослідження ґрунтувалось на проведенні кількісного онлайн-дослідження студентів факультету соціології КНУ імені Тараса Шевченка.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, перелік використаних джерел та додатку. Загальний обсяг роботи становить 83 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

1.1 Соціологічні підходи до розгляду професійного самовизначення. Визначення та типологія

Молоді люди у процесі формування власної особистості – постійно стикаються з необхідністю, навіть можна сказати, перебувають у стані усвідомлення власної ролі не тільки з точки зору соціальної місії, але й з точки зору своєї майбутньої професії. Особистість, особливо в сучасних умовах, перебуває на межі визначення своєї професійної приналежності, постійно самоаналізуючи та саморефлексує над певними темами особистісного розвитку. На думку О.В. Шадурова, професійне самовизначення молоді треба розглядати з точки зору процесу формування відношення особистості до професійно-трудової сфери та способу самореалізації, яка може бути досягнута завдяки досягненню балансу між особистісною думкою та соціально-професійними потребами [Шадуров, 2013: с. 5-6]. Таким чином процес професійного самовизначення може бути притаманний не лише молодим особам, які тільки починають перші професійні кроки, але й може супроводжувати безперервно весь професійний шлях людини. Українське суспільство з початком ХХ ст. входить в період так званих соціально-економічних змін. Зміни спостерігаються в кожній сфері життя пересічного українця – будь-то політика, культура, спорт, економіка і т.д. [Гейць, 2010: с. 234-254]. Фактично ми спостерігаємо зміни, які призводять, в тому числі, і до змін в системі цінностей, світогляді, і так далі. Зачіпають ці зміни і професійне самовизначення – змінюється шкала престижності професій, все більше пом'якшується і лібералізується процес особистісного самовизначення. Зміни відбуваються на ринку праці, в останні роки спостерігається нестабільна динаміка і в рівні безробіття. Професійне самовизначення в таких умовах зазнає великого впливу зовнішніх факторів, які ускладнюють вибір професії для молодих людей.

Якщо ми розглядаємо професійне самовизначення з точки зору інтеграції в професійну структуру суспільства, то для молоді це один з перших кроків такої

інтеграції, разом з досягненням повноліття, отриманням можливості участі в виборах і т.д. [Park, 2011: р. 37]. Фактично професійне самовизначення для молодої особи свідчить про те, що вона готова приймати активну участь у суспільних процесах, починаючи від ринкових відносин (людина стає найманою силою), закінчуючи, як вже було сказано, участю у волевиявленні. Саме тому професійне самовизначення займає надзвичайно важливе місце в соціальному самовизначенні молоді.

Обумовлюють цей процес індивідуального вибору молоді не лише соціальні фактори, але й психологічні. Якщо розглядати психологічні фактори вибору, то вони хоча й виділяються в окремий кластер, проте, так чи інакше, тісно пов'язані і з соціальними. Так, наприклад, до психологічних факторів відносяться ціннісно-мотиваційні особливості особистості, які виражаються перш за все у втіленні важливих змістовних життєвих цілях, пріоритетів поведінки, особливостях саморегуляції поведінки, включаючи такі властивості особистості як здатність адаптуватись до різних умов, вміння планувати та корегувати свою поведінку та інші [Веселкова, 2016: с.4]. Як видно з цих факторів, всі вони формуються під впливом соціального оточення і розглядати їх окремо від соціальної реальності було б принаймні помилковим.

До соціальних факторів в свою чергу відносять такі фактори як професійне середовище, соціальний клімат колективу, в якому індивід має тісні зв'язки, особливості майбутньої професійної діяльності (кар'єрні перспективи, володіння певними повноваженнями, методика управління), домінуюча культура в суспільстві та інші. Власне соціальні фактори, як і частина психологічних, формуються під впливом соціального навантаження на молоду особу. В процесі свого професійного самовизначення вона повинна фільтрувати та пріоритезувати незліченну кількість факторів, які в майбутньому максимально гармонійно зможуть відобразити її професійне самовизначення. Перебуваючи під таким навантаженням, для молодої особи буває надзвичайно складно зробити такий вибір максимально ефективним для себе, для свого

майбутнього, оскільки професійне самовизначення можна вважати початком професійної діяльності індивіда [Evetts, 2013: p.6].

Отже, виділяють наступні складові професійного самовизначення молоді:

- Етап Усвідомлення. Осягнення важливості праці, розуміння внутрішнього ставлення до певних професій, які можуть зацікавити молоду особу, жага до професійної діяльності, моральна готовність до вибору професії.
- Етап Змістовного навантаження. Пошук і знаходження сенсу своєї майбутньої професії, розуміння необхідних знань, навичок для майбутньої професії, самооцінка щодо етапу власної готовності до опанування необхідною професією.

Існує велика кількість теоретичних підходів до самовизначення молоді, розглянемо ключові з них.

Професійне самовизначення молоді з точки зору взаємозв'язку з соціальним процесом самовизначення особистості, розглядав С. Л. Рубінштейн. Він, зокрема, вказував на те, що процес професійного самовизначення в цілому пов'язаний з процесом соціальним і без нього неможливо [Рубінштейн, 2013: с. 4]. Рубінштейн вказує на те, що саме соціальні процеси є ключовою складовою формування професійного самовизначення і що зовнішні фактори, які нав'язуються або рекомендуються суспільство є визначальними у процесі фіналізації думки щодо майбутньої професії для молодої особи [Рубінштейн, 2013: с. 5-6]. Говорячи про це, Рубінштейн має на увазі, що молода особа ще не володіє повністю сформованою особистістю, думками, здатністю до аналізу власних навичок, вмінь та здібностей, тому обов'язково буде звертатись за порадами до свого соціального кола, яке буде впливати на фінальну думку молодої особи [Рубінштейн, 2013: с. 5-6].

І. Кон вказував на те, що професійне самовизначення є самообмеженням вибору при високій відповідальності за цей крок [Кон, 1980: с. 57-72]. Це

можна пояснити тим, що процес професійного визначення – це не процес підбору професій, які можна розглядати як ті, що цікавлять молодь у майбутньому, а навпаки процес відсіювання тих професій, які точно не підходять і процес пріоритезації тих процесів, які у молоді особи знаходяться в полі зору.

В. Петровський вказує на те, що при виборі професії – молодь також ставить на перший план соціальний чинник, оскільки тим самим молода особа демонструє активну позицію по відношенню до суспільства, в якому вона реалізує себе як особистість [Петровський, 2011: с.3-5].

Якщо звернутись до огляду цієї проблеми в працях іноземних дослідників, то тут також вектори думок достатньо різні і також виділяються соціальні та психологічні чинники, які формують процес професійного самовизначення. Так, наприклад, Sandra K. M. Tsangy праці: “Self-Determination as a Psychological and Positive Youth Development Construct” вказує на те, що процес професійного самовизначення відбувається на критичному етапі розвитку особистості, протягом якого молоді особи зіштовхуються з фізіологічними, психологічними, інтелектуальними та емоційними випробуваннями, що робить процес професійного самовизначення надзвичайно важким для молодих людей [Sandra, 2012: p.45-59].

Е. Л. Деці у праці “The "what" and "why" of goal pursuits: human needs and the self-determination of behavior” визначає професійне самовизначення у рамках самомотивації до вибору майбутньої професії, а самому терміну дають визначення як “можливість вибрати та можливість мати такий вибір, бути детермінантами чиєїсь дії”, що вказує на більш психологічний підхід до озвученої проблеми [Deci, 2016: p.67-70].

Р. М. Раян у праці “Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior” розробляє певний фреймворк професійного самовизначення, в якому визначає суб’єктів самовизначення як активних людей, націлених на зростання, на активну роботу над власними цінностями, якими детермінуються і їхні

вчинки та дії. Ці люди вдало маневрують між домінуючими цінностями у суспільстві, соціальними нормами, та практиками для того, щоб досягти власних цілей. І професійне самовизначення для них – це якраз цей метод [Ryan, 1985: p.7-10].

Отже, професійне самовизначення молоді – це вкрай важливий процес, який займає одне з ключових місць у структурі соціального самовизначення. В той же час, професійне самовизначення – це тривалий процес, не обмежений у часі хронологічними рамками, і може супроводжувати особистість на всіх етапах життя, не тільки в молодості. В той же час, цей процес набуває особливої актуалізації під час молодості, оскільки він безперервно з нею пов'язаний. Професійне самовизначення в кожній особі проходить по-різному, але на кожного індивіда при процесі професійного самовизначення впливають соціальні та психологічні фактори. До соціальних ми можемо віднести не лише вплив оточуючих індивіда людей, але й такі складові як домінуюча культура, ціннісні та соціальні норми, врешті-решт, культурна, політична та економічна ситуація в суспільстві. До психологічних факторів відносяться внутрішні аспекти професійного самовизначення такі як: власні цінності, мотивації, а також навички, вміння та знання. Було розглянуто вплив соціальних факторів на психологічні і доведено їх зв'язок.

1.2 Місце професійного самовизначення в структурі соціального самовизначення молоді

Соціально-професійне самовизначення є проблемою, яка турбує людину фактично протягом усього її життя. Навіть в досвідченого професіонала, як вказує Е. Ф. Зеєр, постійно виникають саморефлексії власних професійних навичок, а також сумнів щодо вірності обраної професії [Зеєр, 2013: с. 24-30]. Таким чином, професійне самовизначення це не те, що відбувається раз в житті, коли майбутній абітурієнт обирає собі спеціальність або вчорашній студент обирає першу роботу. Професійне самовизначення – це комплексне явище, яке включає дуже різні аспекти, починаючи від соціальних та психологічних, і закінчуючи фізіологічними, і може актуалізуватися на різних етапах становлення особистості.

Категорійно-поняттєвий апарат складається з безлічі визначень терміну професійне самовизначення, проте вся ця сукупність обов'язково містить наступні ключові складові:

- Професійне самовизначення – свідомий вибір професії, що ґрунтується на самооцінці власних здібностей та можливостей, особливостей безпосередньо професії та вимог до неї.
- Процес професійного самовизначення безпосередньо переплітається з прагненням людини до саморозвитку та самореалізації.
- Професійне самовизначення – це активний пошук можливостей для власного професійного саморозвитку.

Найбільш актуальним проблема стає у майбутніх абітурієнтів, пам'ятаючи про те, доросле життя особистості починається фактично з досягненням 18 років, так визначено в Законі України [Кримінальний кодекс України, 2020]. Фактично, доросле життя починається з процесу професійного самовизначення. Так, наприклад, на думку Т. В. Ананко, професійне самовизначення – це доленосний вибір в житті, тому що процес самоідентифікації, самовизначення та саморозвитку супроводжується пошуком свого місця у соціально-професійній структурі [Ананко, 2013: с. 5]. Саме тому, важливість соціально-

професійного самовизначення важко переоцінити. В теперішніх умовах розвитку суспільства, яке супроводжується стрімкими процесами глобалізації, діджиталізації, все більше і більше ускладнюється вибір професій. Можна виділити декілька важливих причин диверсифікації професійних напрямків:

- Поява абсолютно нових сфер працевлаштування. Знову ж таки в результаті постійного процесу діджиталізації, охоплення та проникнення інтернету в усі сфери життя – з'являються абсолютно нові види професій. До таких професій можна віднести – Social Media Manager, Digital Marketing Manager, Search Engine Optimization Manager, Web-programmist, Content Creator та інші.
- Устаріння та втрата актуальності та престижу деяких професій. Так, наприклад, раніше актуальні та престижні професії не знаходяться в колі зору сучасної молоді через те, що втратили свій попередній престиж та низько оцінюються як потенційно привабливі для молоді. До переліку таких професій можна віднести професії як державного сектору працевлаштування: поштар, поліцейський, бухгалтер, інженер, науковець в секторі точних наук та інші.
- Зміна змісту поточних професій. В сучасному світі дуже швидко змінюються й зміст давно відомих професій, в результаті якого молодь не відчуває впевненості в тому, що, обравши цю професію, отримає достойну фахову освіту, через те, що відчуває, що зміст професії кардинально змінився за останні роки. До таких професій можуть належати професії: журналіста, письменника, політолога, соціолога, психолога та інші.

Таким чином, наразі молодь не лише постає перед проблемою вибору своєї майбутньої професії, але й повинна ставити під сумнів якість майбутньої отриманої освіти. Нерідко зустрічаються випадки, коли молода особа вимушена отримувати другу освіту, змінювати кваліфікацію внаслідок того, що поточний освітній процес не задовольняє її потреби, або не відповідає бажаному рівню знань до якого прагне особа [Faucolnbride, 2012: p.39-41]. Це комплексна

проблема, яка потребує детального вивчення та обговорення на державному рівні, тим не менш наявна серйозна диференціація в випускників між бажаним рівнем знань та отриманим рівнем в ВНЗ. Таким чином, молоді особи переживають ще більший стрес перед майбутнім вибором професій, оскільки повинні переживати не лише за вибір конкретної спеціальності, але й вибір міста освіти. Через це держава відчуває низку важливих проблем, серед яких треба виділити наступні:

- Нехватка кваліфікованих кадрів на місцях. Більшість студентів прагнуть отримати освіту в великих містах України, таких як Київ, Львів, Харків і закріпитись в цих містах, оскільки середня зарплата по Україні більша в містах-мільйонниках [Вступна кампанія 2019: всі подробиці, хитрощі і дати, Державна служба статистики. Середня заробітна плата по регіонах]. Таким чином держава отримує перенасичення кадрами в великих містах і відсутність кадрів в малих містах, що веде до розбалансування економіки. Молодь же, в свою чергу, не отримує робочі місця за спеціальністю в місті, де вони закінчували навчання, а в містах, де вони мешкали до цього – вони не здатні знайти вакансії за спеціальністю з таким же рівнем оплати, тому молодь приймає рішення залишитись в великому місті, відмовившись від роботи за спеціальністю, і шукати можливі альтернативи, не дивлячись на свою базову вищу освіту.
- Проблеми перенасичення великих міст і внутрішня міграція з малих міст до великих. Базовий сценарій внутрішньої міграції розглядається з точки зору отримання освіти, а саме:
В умовному сценарії молодий чоловік з міста А, з населенням 50 тис, мігрує до міста Б з населенням >1 млн, де отримує освіту. Отримавши її, чоловік, в базовому сценарії, залишається в місті Б, оскільки має тут соціальні зв'язки, протягом навчання максимально адаптований до проживання в місті Б, справедливо вважає, що оплата однакової праці в місті Б буде вища, ніж в місті А.

Таким чином, усе вище перелічене веде до соціальної проблеми, яка полягає не тільки у тому, що молоді люди опиняються перед проблемою соціально-професійного самовизначення у світі, що максимально швидко змінюється і актуальна, на момент початку навчання, професія може на кінець цього навчання абсолютно втратити свою актуальність. Проблема полягає також ще й в тому, що держава зняла з себе функцію регулятора освітнього процесу. Фактично, нова реформа вищої освіти поступово переводить державну функцію з площини регулятора у площину спостерігача, а успішність ВНЗ буде фактично визначатись їх привабливістю для потенційних абітурієнтів, що створює конкурентне середовище для ВНЗ, переводить вищу освіту більше у царину приватного конкуруючого бізнесу [Міністерство Освіти та Науки України. Концепція реформування Вищої Освіти]. Тут, в процесі цього перехідного періоду, абітурієнти ще більше відчують навантаження, оскільки їм тепер доведеться вибрати ВНЗ без участі держави.

Важливо зауважити, що вдалий вибір професії – безумовно надважливий крок в доросле життя, оскільки від нього залежить не тільки ефективність самореалізації, але, як вказує Л. А. Інжиєвська, функціонування суспільства в цілому [Інжиєвська, 2015: с.15-17]. Таким чином, необхідно відзначити, що зацікавленість в правильному виборі майбутньої професії молодого покоління лежить і на державі. Тобто, державний апарат повинен створювати максимально комфортні умови для абітурієнтів, аби ті змогли здійснити свій ключовий вибір у житті. Це дозволить забезпечити кадрами не лише державний апарат, а й знизить ціну одного студента для держави. Детальніше поясню, що це означає.

Студенти, як і пенсіонери, є однією з найбільш субсидійованих з боку держави соціальних груп [Міністерство Фінансів України]. Ці субсидії є як безпосередньо фінансовими (стипендії та інші грошові заощадження), так і опосередковано (різноманітні пільги та субсидії). Таким чином, утримання студентства для держави є досить затратним, не дивлячись на те, що частина коштів покривається студентами, що заключили контракти з ЗВО. Отже,

держава максимально зацікавлена в тому, щоб студент отримав освіту якомога швидше і далі пішов працювати за фахом. У випадку, якщо студент вважає, що його базової освіти недостатньо, - він вирішує отримати другу освіту, продовжуючи належати до цієї категорії. У випадку, якщо колишній студент працює не за фахом, в певній кількості випадків це означає, що цей колишній студент не платить податки (наприклад, виїжджає працювати за кордон, працює в тіньовому секторі економіки і т.д.), що є негативним сценарієм для державного бюджету.

Таким чином, базовим успішним сценарієм розвитку вищої освіти в Україні, яка зможе частково вирішити проблему соціально-професійного самовизначення серед української молоді є максимальна залученість держави на етапі саме професійного самовизначення. В. Л. Погрібна у праці “Професійне самовизначення: проблеми, теорії та практики.” Вказує на те, що численні дослідження фіксують, що старшокласникам бракує інформації про професії, які існують у суспільстві, не вистачає комплексної програми професійної орієнтації молоді [Погрібна, 2017: с. 3-4]. Погрібна вказує також на те, що сьогодні проблема професійного вибору практично повністю покладена на плечі молодих людей та їх батьків, що, звісно, є неприйнятним, та необхідна участь держави, як гаранта та ментора вибору професії [Погрібна, 2017: с. 6-9]. Таким чином, наявна соціальна проблема професійної невизначеності молоді, оскільки вона торкається в певний час свого життя майже кожного індивіда. Грамотна та комплексна політика держави в цьому аспекті може мати на меті не лише покращення професійної орієнтації серед молоді, але й в довгостроковій перспективі значно вплине, в позитивному напрямі, на державний бюджет країни.

Підкуркова І.В. вказує на те, що чинниками успішного професійного самовизначення є [Підкуркова, 2015: с. 10-12]:

- Поінформованість про те, які у суспільстві існують професії та які до них висуваються вимоги. Тут важливо зазначити, що джерелом знань цієї

площини повинна виступати держава, але, наразі, джерелом таких знань можуть бути друзі, родина, інтернет і т.д., тобто держава в цих списках відсутня. Це, на жаль, не грає державному апарату на користь, оскільки в певних ситуаціях, наприклад, у разі дефіциту кадрів в певному секторі державного апарату, держава може активізуватись в цьому напрямку, інформуючи абітурієнтів про перспективи та можливості в цьому секторі.

- Знання об'єктивних потреб у різних видах праці у суспільстві. Тобто, фактично майбутній абітурієнт повинен знати, які *hardskills* він повинен мати, для того, щоб успішно працевлаштуватись у секторі, який він обрав для свого професійного розвитку. В цій ситуації ще складніша обізнаність, оскільки у вчорашнього школяра ще не має контактів у професійній сфері, в яку він планує увійти, тому він лише має змогу самостійно, на основі певних факторів, зробити оцінку майбутньої необхідної кваліфікації.
- Оцінка своїх якостей та здібностей і співвідношення їх з вимогами професії. Тут важливо вказати на те, що, знову ж таки, відсутність інформації про вимоги професії веде до нерозуміння абітурієнтом його можливостей та відсутності адекватних інструментів для оцінки його відповідності професії.

Отже, можемо казати про те, що, випускаючись зі школи, абітурієнт стає перед вкрай тяжким вибором професійного самовизначення, з яким йому не допомагає держава, яка, як вказано вище, зацікавлена в тому, щоб стати ментором в цьому процесі. Соціальна проблема полягає ще й в тому, що вона актуальна для переважної більшості населення і не втрачає свою актуалізацію для певних особистостей протягом усього життя.

1.3 Професіоналізація як форма соціалізації

Професіоналізація, як форма соціалізації – важливий етап розвитку особистості. В цілому, на етапі професіоналізації, особистість акумулює у собі важливі чинники професійного світу, до яких відносяться цінності, які панують у професійному середовищі, людина формує своє уявлення про професію, заводить соціальні контакти. Фактично етап професіоналізації розуміється як етап початку професійної кар'єри, який супроводжується певними структурними змінами у світосприйнятті, набутті нових практичних навичок, удосконалення процесів комунікації, поява нових професійних та соціальних зв'язків [Ангеловський, 2011: с.4].

Виділяють декілька етапів професіоналізації, як форми соціалізації, а саме:

- Первинна професіоналізація – коли, власне, відбувається процес опанування знанням та навичками, які необхідні для подальшої професії. Фактично етап первинної професіоналізації в певних випадках може проходити в межах навчального закладу. У випадку опанування деталями професії у межах навчального закладу – таку професіоналізацію можна визначити як спеціалізацію. На первинній стадії професіоналізації особистість отримує певний соціальний статус, закріплює за собою можливість вступати в професійний дискурс з колегами. На прикладі студентів факультету зауважимо, що первинна професіоналізація відбувається на етапі введення практичних, методологічних дисциплін до навчального розкладу, що здебільшого відбувається на 3 курсі. У випадку, якщо студент обирає подальший шлях професійного соціолога, – то на 1 курсі ОС Магістр він вже обов'язково має пройти етап первинної професіоналізації, оскільки він визначився з професією, опанував певні навички, оволодів інструментарієм і мав змогу зрозуміти категоріально-ціннісний апарат професії соціології. В даному випадку, спілкування з викладачами може відбуватись вже на не рівні викладач-студент, а на комунікаційному рівні колега-колега.

Центральним елементом первинної професіоналізації дослідники визначають навчання в ЗВО або середньо-спеціальних закладах. В цілому, на етапі навчання, як вже було вказано, відбуваються перші кроки у напрямку бажаної професії. Не дивлячись на те, що велика кількість працює не за спеціальністю, важливо зауважити, що в процесі навчання певній спеціальності, людина опановує не лише певні навички, але й, що може бути найголовнішим, – ціннісні орієнтації, що формуються саме на етапі навчання. Тобто, фактично ціннісна система уявлення про світ формується саме на етапі професіоналізації у закладі освіти. Таким чином, індивід починає формувати своє уявлення або ставлення до чогось не через призму професійних навичок, які на цьому етапі ще можуть бути відсутніми, а крізь призму опанованих теоретичних знань.

- Вторинна професіоналізація – це процес перетворення звичайного спеціаліста на професіонала. Таке перетворення відбувається на декількох рівнях: психолого-педагогічний – респондент стає здатним не тільки до власного самоаналізу, але й має змогу допомагати у вирішенні професійних проблем своїм колегам/підлеглим. На цьому етапі респондент не тільки продовжує вчитись самостійно, але й допомагає у цьому своїм колегам. Психологічний аспект полягає у розумінні тонкощів роботи з підлеглим персоналом або навпаки – з керівниками [Маркова, 2013: с. 2-3].

Соціальний рівень – характеризується формуванням широкого кола професійних контактів. Спілкування з колегами може носити формальний, офіційний характер в робочі часи, а також неформальний, товариський у позаробочі години.

Світоглядний рівень – відношення до певних проблем крізь призму професійного погляду, формування ставлення до певних речей, вплив на які здійснюється через категоріально-ціннісний апарат, сформований за роки праці за певною професією.

Професійна майстерність – досягнення такого рівня професійних навичок, коли мова йде про відмінні Hardskills. Особистість починає цінуватись як реальний професіонал своєї справи, відчувається професійний підхід до вирішення проблем будь-якого характеру.

Специфіка вторинної професіоналізації може полягати в тому, що цей процес може протікати дуже індивідуально. Тобто, відсутні певні часові обмеження цього процесу – вторинна професіоналізація може наступити через рік після отримання професії, а може й через 10 років – все залежить від індивідуальних дій особистості, і, чим швидше це відбувається, – тим краще це для респондента. Також відсутні будь-які формальні або бюрократичні моменти. Єдине, що може бути ознакою вторинного етапу професійної соціалізації – це просування по кар'єрним сходам або офіційне присвоєння певного звання/атестації на вищий рівень тощо [Пасовець, 2019: с. 6].

Отже, в цілому професіоналізація може впливати на суспільство та індивіда на різних рівнях та етапах розвитку. Професіоналізація – це важливий етап соціалізації, оскільки фактично – робота за професією це значна частина життя індивіда, яку він присвячує професійній соціалізації. Виділяють два етапи професійної соціалізації, проте, важливо зазначити, що лише вступаючи на етап професіоналізації – респондент доводить, що він готовий до розвитку власної особистості. В хронологічному процесі соціалізації в житті індивіда – професіоналізація займає важливе місце, слугуючи логічним етапом продовження первинної та вторинної соціалізації. В умовах професіоналізації молоді особи накопичують певний багаж знань, який в подальшому дозволить їм активно реалізувати його у процесі робочої та професійної діяльності.

Висновки до РОЗДІЛУ 1.

Отже, в першому розділі було виявлено, що професійне самовизначення в кожної особи може відбуватись дуже диференційовано. Тим не менше, було виявлено, що на кожного індивіда при процесі професійного самовизначення впливають соціальні та психологічні фактори. До соціальних факторів професійного самовизначення було віднесено не лише вплив оточуючих індивіда людей, але й такі складові як: домінуюча культура, ціннісні та соціальні норми, врешті решт, культурна, політична та економічна ситуація в суспільстві. До психологічних факторів було віднесено внутрішні аспекти професійного самовизначення такі як власні цінності, мотивації, а також навички, вміння та знання. Було розглянуто вплив соціальних факторів на психологічні і доказано їх зв'язок.

Також було визначено, що професіоналізація, як форма соціалізації набуває стрімких змін, оскільки з'являються абсолютно нові професії в умовах розвитку глобалізації, процесів діджиталізації та структурних змін і трансформацій сучасного суспільства. Професіоналізація в цих умовах стає визначальним елементом формування особистісного ціннісно-категоріального апарату.

РОЗДІЛ 2. ОБРАЗ ПРОФЕСІЇ ЯК РЕГУЛЯТОР ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

2.1 Інтерпретація поняття «образ професії» в соціології

Загалом, в умовах нестабільної ситуації в країні та в світі, в дуже швидкому темпі розвитку суспільств та економік, дослідження праці набувають все більшої актуальності. В свою чергу, це стає певним поштовхом до переосмислення категорії «професії». Також, вивчення цього поняття актуальне і тим, що саме образ професії та те, хто за професією є людина, є ознакою та критерієм для стратифікації суспільства.

На жаль, не існує єдиного пояснення терміну «образ професії» в соціології, тому я хотіла б розглянути декілька підходів, які, на мій погляд, є важливими для розуміння даного поняття. В загальному, як зазначає А. В. Біла, існує два методологічні підходи до трактування «професії». Перший із них – це макросоціологічний. В даному підході основний фокус зроблено на аналізі організацій класів та соціальних інститутів, а певні мікроявища та особистісні процеси є закономірністю макрорівня [Біла, 2009: с. 5]. Представниками даного підходу можна назвати наступних видатних соціологів: Г. Спенсер, К. Маркс, Е. Дюркгейм. Саме для них ринок праці має чітку структуру та ділиться на певні елементи. Кожен дослідник трактував образ професії по-своєму, в залежності від своєї точки зору на суспільство та його закони. Наприклад, Г. Спенсер, розглядав образ професії та власне професію одним із соціальних інститутів. Якщо згадати його теорію – то кожен соціальний інститут є органом в організмі та виконує конкретну функцію і працює на весь організм, на всю систему [Біла, 2009: с. 7]. Суспільство, як і категорія «професія», є складним поняттям та складною системою, тому для цілісного розуміння кожного, потрібно дослідити його еволюцію, яка супроводжується диференціацією та інтеграцією. Саме на моменті диференціації ми можемо прослідкувати як виникає праця та професії – розподіл праці відбувається тоді, коли за кожною

людиною чи групою закріплена певна зона відповідальності та частина роботи. При чому, що важливо, розподіл праці та розмежування відбувається майже постійно, оскільки чим глибше диференціюється суспільство – тим більше виникає функції, за які потрібно щоб хтось відповідав. Таким чином, за Спенсером, образ професії – це соціальний інститут, який виконує важливі функції в суспільстві та є невід’ємною його частиною.

За К. Марксом, професія, праця та трудові відносини завжди залишалися майже центральною темою в його теорії. Згідно з ним, професія розглядається як елемент виробничого процесу [Маркс, 1835]. В системі розподілу праці образ праці виконує важливу функцію, оскільки саме професія визначає цю систему.

Досить цікаво розглядає професію Е. Дюркгейм, який розглядав працю та професію в контексті солідарності. Згідно з його теорією, існує два типи солідарності – механічна і органічна, механічна солідарність базується на нечіткому розподілі праці, на тому, коли професій майже не існує, оскільки всі один одного можуть замінити і професія, як сама по собі, не існує. Як тільки праця починає диференціюватися, виникає професія, тобто кожен починає ставати більш вузько направленим та займатися своєю справою. Таким чином кожен індивід в суспільстві виконує специфічну функцію. Саме так і виникають професії, а їх різноплановість виникає тоді, коли суспільство розвивається та диференціюється [Батуренко, 2012: с.5-9].

Ще одним дослідником, який розглядав категорію «професія», був Т. Парсонс. Він також був прихильником того, що все, що відбувається в суспільстві – це результат диференціації. Окрім того він розглядав поняття компетенції, яке також невідривно пов’язане з професією, а також освіту як важливу складову професійного розвитку. Він каже, що університети виконують дуже важливу функцію у формуванні професіоналів і без них функціонування було б не зовсім коректним. Образ професії, за Т. Парсонсом,

включає три важливих елементи – це універсалізм, розподіл функцій та раціональність [Parsons, 1939: p. 74-85].

Отже, таким чином, для макросоціологічного підходу спільним знаменником виступає те, що розвиток та поява професій являється результатом диференціації та еволюції суспільства.

Якщо говорити про мікросоціологічний підхід, то в фокусі стають міжособистісні відносини та поведінка індивідів. Прихильники даного підходу говорять про те, що потрібно обов'язково вивчати спочатку рівень міжособистісних відносин та їх характер, оскільки макросоціологічний рівень є нічим іншим, як абстракцією, та є далеким від реальності, на думку представників мікросоціологічного рівня.

Мабуть, головним прихильником та навіть засновником даного підходу можна вважати Вебера, який використовує два важливі терміни – це покликання та професія. Образ професії для Вебера – це те, що дає можливість людині, за рахунок її спеціалізації та функціональних можливостей, забезпечувати собі життя та те, що приносить гроші [Weber, 1921]. Досить схожим на Вебера є погляд Сорокіна, який розглядає професію також як можливість заробітку та забезпечення проживання. Але окрім того, він створив теорію соціально стратифікації, в якій він розділив професії на вищі та нижчі [Sorokin, 1927].

Ще одним підходом в рамках мікросоціологічного концепту є трактування образу професії як сукупності людського капіталу – тобто це кількість зв'язків, які має людина. Окрім того, звичайно, вона спеціалізується на певному конкретному занятті. В рамках вітчизняних соціологів, які також інтерпретували професію в руслі мікросоціологічного напрямку, можна згадати наступних: Г. А. Чередниченко, В. Н. Шубкін, Д. Л. Константиновський [Мачуська, 2013: с. 5-7]. Саме вони пов'язували професію не лише з певними функціональними спеціалізованими обов'язками, які приносять дохід, а й як те, що професію людина обирає вільно, це може бути її покликанням. Саме вони

підіймають такі важливі питання як задоволення своєю професією, професійні цінності, самовідчуття тощо. На мій погляд, ці поняття є дуже важливими та невідривно пов'язані із образом професії, оскільки, враховуючи те, що людина більше половини своєї частини дня проводить на роботі, дуже важливо, щоб вона отримувала задоволення та реалізовувалась в своїй професії. Тому, я з авторами повністю згідна щодо цього. Окрім того, вітчизняні соціологи підняли наступне питання – не вся трудова діяльність є професією, оскільки професія вимагає певної кваліфікації та спеціальної підготовки. Також, вони говорять про те, що в суспільстві професію потрібно обирати вільно, що у людини є вибір та свобода, займатися тією чи іншою професією чи ні. Якщо говорити про вибір професії, то тут важливим також є те, наскільки та чи інша професія є привабливою в суспільстві, тобто, який образ професії створюється в суспільстві. Насправді, це дуже важливий показник, оскільки ця привабливість впливає і на структуру ринку, і на те, які професії в подальшому вибирають, а які – ні. Це все залежить від того, які цінності та ціннісні орієнтації переважають в суспільстві, що на даний момент в пріоритеті тощо, оскільки привабливість професій від країни до країни змінюється, та чи інша професія, яка здається привабливою в українському суспільстві, може бути не дуже привабливою та престижною в Європі, Азії тощо, оскільки це також обумовлено культурно.

Таким чином, в рамках мікросоціологічного підходу, професія розглядається не лише з точки зору економічного та соціального, а й з поведінки індивіда, його системи цінностей тощо [Романов, 2007: с. 3-7]. На першому місці в мікросоціологічному підході знаходиться суб'єкт як актор. При цьому розглядаються такі важливі поняття як професійна орієнтація, професійний вибір, привабливість професій тощо, які справді можуть дуже сильно впливати на структуру ринку та на все, що відбувається в тому чи іншому суспільстві [Романов, 2007: с. 9].

Таким чином, образ професії він має дуальний характер, оскільки сама професія може розглядатися як соціальний інститут, який виконує важливі

економічні та соціальні функції, а з іншого боку, професію неможливо розглядати окремо від індивіда, від суб'єкта, оскільки саме людина виступає в даному випадку рушієм та головним актором. Тому, на мій погляд, при розумінні що таке професія та що таке образ професії, потрібно намагатися комбінувати ці два поняття, оскільки вони є дуже важливими для цілісного розуміння даного поняття і розглядати їх окремо, на мій погляд, є не дуже коректним та доцільним.

Також, якщо більш детально говорити про образ професії, то потрібно все ж таки розрізнити наступні поняття – спеціальність та кваліфікація. Спеціальність являється більш вузьким поняттям по відношенню до поняття професія, оскільки професія є досить обширним поняттям та включає в себе різні функції, і задля кращого виконання певних обов'язків та вузької спеціалізації, щоб робота виконувалась більш якісно, існує поділ на спеціальності. Оскільки, навіть на мій погляд, набагато краще, коли людина володіє високими знаннями в одній чіткій справі і може виконати бездоганно, ніж вона вміє все, але робить це не дуже якісно. В свою чергу, існує ще одне поняття – кваліфікація, що розуміє під собою наступне – це сукупність певних знань, досвіду, навичок, які дозволяють виконувати роботу певної важкості. Тобто якщо працівник висококваліфікований, він може брати на себе більше відповідальності та виконувати більш складні процеси в організації, тоді як низькокваліфікований працівник виконує більш рядову роботу та несе менше відповідальності в силу того, що в нього ще немає достатніх знань та навичок в тій чи іншій сфері.

Що важливо, що в соціології образ професії невідривно розглядається поряд з такими термінами, як професійний статус, роль, норми, групи тощо. Тобто навколо професії формуються певні моделі поведінки, які повинні відповідати образу професії, певні соціальні групи, норми, які притаманні тій чи іншій професійній групі [Абрамов Р., 2005: с. 5].

Також, на мій погляд, образ професії дуже сильно корелює із престижем професії, який існує в суспільстві. Так, якщо наприклад, спитати середньостатистичного українця про те, який образ у нього асоціюється з тією чи іншою професією, які професії є престижними, ми почуємо такі професії як лікар, юрист тощо, які мають певний позитивний сталий образ в суспільстві.

Окрім того, професію можна розглядати як певний процес. Якщо розглядати з даної точки зору, то професія набуває певно динаміки, хронології та історичності, а також вона впливає на соціальну структуру протягом часу.

Таким чином, можна побачити, що образ професії є дуже широким поняттям, а також те, що він дійсно відрізняється від суспільства до суспільства, оскільки дуже сильно пов'язаний із цінностями, які існують в суспільстві, із певними економічними ситуаціями та показниками, тому це поняття є дуже широким і його не можна розглядати окремо від суспільства та культури.

2.2 Чинники, що впливають на формування образу професії

Якщо розглядати чинники, які впливають на формування образу професії, то, перш за все, треба вказати на те, що формування образу професії – це процес не лише довготривалий, а й такий, що має певні унікальні особливості. Образ професії – це не стале поняття, наприклад, образ професії, як вже було сказано, – змінюється, і ці зміни відбуваються ще швидше у сучасному суспільстві, ніж раніше. На це впливає проникнення інтернету майже в кожную українську родину, перехід звичних нам процесів в онлайн-режим. Фактично в умовах поширення карантину частина професій вдало виконує роботу з дому, за допомогою інтернету. Зрозуміло, що не лише діджиталізація впливає на розвиток образу професій, а й інші фактори, такі як наприклад глобалізація, розвиток ринкової економіки, диверсифікація економіки, розвиток малого та середнього бізнесу і т.д. Всі ці процеси йдуть одночасно, і дуже по-різному впливають на професійний образ людей.

Перш, ніж визначати фактори формування образу професії, необхідно дати визначення самому терміну. На думку Л. М. Мітіної, образ професії – це уявлення людини щодо обраної професії та її ставлення до неї [Мітіна, 2015: с.7]. Сутність цього поняття полягає у наборі таких характеристик, як:

- Сукупність знань суб'єкта щодо аспектів, які відображають соціально-економічний аспект майбутньої професії (суспільна важливість професії, перспективи кар'єрного та професійного зростання, перспективи соціального зростання, підвищення соціального статусу і т.д.).
- Сукупність знань суб'єкта щодо аспектів, які відображають виробничо-технічний характер майбутньої професії (тривалість робочого дня, умови праці, характер нервово-психічного навантаження на роботі).
- Сукупність знань суб'єкта щодо аспектів, які відображають соціально-психологічну складову майбутньої професії (система вимог до вузькоспеціальних, моральним та організаційних якостей).

Тим не менше, на думку І. В. Гусева, – першопочаткове формування ставлення до професії в людей відбувається ще навіть до етапу студентства, коли, здавалось би, це повинно стати найактуальнішою проблемою [Гусева, 2018: с. 3]. Тим не менш, як було розглянуто в попередніх розділах – професійне самовизначення починається ще на шкільному етапі розвитку особистості, в той час, коли людина починає вперше замислюватись про свій майбутній фах.

Професійне самовизначення в цьому випадку відбувається не лише через комплекс соціальних та психологічних причин, але й через оцінку образу майбутньої професії. Це доволі складний механізм, якщо розглянути його сутність, оскільки в умовах доволі обмежених знань – людина формує уявлення про професію через низку неключових показників, якими можуть бути як соціальний престиж професії у суспільстві, так і поради та рекомендації близьких та знайомих.

Під час навчання в школі – на особистість, в першу чергу, у питаннях вибору професії, впливає її оточення – батьки, друзі, вчителі і т.д. Крім того, важливо пригадати і роль держави у цьому процесі, а саме – соціально-економічна ситуація може детермінувати майбутній вибір професії, крім того, безумовно варто згадати і політичній устрій держави, оскільки він теж має прямий вплив на формування образу престижу. Так, наприклад, у державах з авторитарним устроєм, образ професії з державного сектору буде набагато кращий, аніж з приватного сектору. Тобто престижність професії поліцейського буде набагато вищою, аніж приватного підприємця. Це пов'язано з тим, що у таких державах ведеться активне соціальне регулювання таких питань, що дозволяє залучати на займані посади найбільш лояльних людей.

У державах з демократично-ліберальним устроєм престиж професій може бути дуже диференційованим і залежати від стану економіки та державної політики у сфері регулювання професійної діяльності. Так, наприклад у США престиж професії вчителя набагато вищий, аніж в Україні [Adams, 2015: р. 21-49]. Це пов'язано не лише з рівнем відносної заробітної плати представників

цієї професії, але й з тим, як до вчителів відносяться у суспільстві, як оцінюють їхню працю.

Отже, під час навчання в закладі освіти (в школі, або на більш пізнішому етапі – в університеті) особистість отримує певні знання, навички, які вона може або навіть планує використовувати в майбутній професії; відбувається саморефлексія з позиції оцінки своїх здібностей та перспектив в майбутній професії. Таким чином в ідеальному світі – на цьому етапі людина вже має чітко визначитись з професією і на етапі отримання освіти опанувати ті навички, які вона буде використовувати у майбутній роботі. Проте реалії демонструють, що 55% українців працюють не за спеціальністю. [Скільки українців не працюють за спеціальністю: приголомшливі цифри] Серед причин, чому так відбувається – більшість українців вказують на те, що вони роботу за спеціальністю не знайшли або їхня професія не затребувана у суспільстві, трішки менша частина вказує на те, що їм не подобається обрана спеціальність. Таким чином в українському суспільстві існує серйозна проблема на етапі не лише пошуку роботи, а власне на етапі вибору майбутньої професії. Так, наприклад, в Україні 60% населення мають вищу освіту, що, здавалось би, свідчить про освіченість нації, можливість людей працювати в різних сферах інтелектуальної зайнятості [Розподіл населення України за рівнем освіти 2019 р.].

Проте, якщо розглянути рівень безробіття в Україні, то він порівняно високий з іншими країнами, а серед безробітних велика частка людей мають вищу освіту [Unemployment rate in Europe. Country specific]. Це свідчить про те, що існує дійсно серйозна проблема в українському суспільстві з точки зору як професійного самовизначення, так і образу професій, оскільки більшість людей з вищою освітою, яка вважається престижною і обов'язковою – не можуть знайти роботу взагалі, не кажучи вже про фах. Держава вже приймає активну участь у роботі над цим, впроваджуючи реформи на різних рівнях, активно почавши діяти у сфері освітнього процесу, формуючи освітній ринок на замовлення, в якому бюджети на навчання за кошти державного бюджету

розподіляються між найбільш затребуваними спеціальностями, проте це не вирішує проблему викривлення образу професій, це навіть навпаки може її погіршувати через те, що більшість вступників вважають престижними такі професії, як юриспруденція, маркетинг, економіка, правова сфера і в результаті ринок праці перенасичений представниками цих професій, які не можуть знайти роботу, в той час як не вистачає досвідчених лікарів, викладачів, вчителів, науковців і т.д. І.В. Гусева [Гусева, 2016] вказує на те, що вступники ще під час навчання розчаровуються у виборі професії, що веде до зниження інтересу до навчання, відвідування лекцій та семінарів. Це ситуація, яка також характерна і факультету соціології КНУ ім Т. Шевченка, і більшості інших факультетів різних ЗВО України. Фактично практичне спостереження, а також аналіз журналів відвідування може продемонструвати статистично значущі відмінності у відвідуванні аудиторних занять студентів, яка знижується зі зростанням року навчання. Тобто, студенти 1 курсу значно більше відвідують аудиторні заняття, ніж студенти 4 курсу. Ця статистика, звичайно, може свідчити й про те, що студенти можуть працювати, перебуваючи у скрутному фінансовому положенні, але тим не менше зі статистикою не посперечаєшся.

Отже, в процесі формування образу професії, студент починає уявляти себе, свою майбутню компанію, посаду, функціональні обов'язки, тобто виникає певний ієрархічний процес – студент ставить себе на місце у соціальній структурі суспільства.

Під час розгляду підходів до вивчення образу професії було виявлено певну закономірність, яка демонструє, що всі автори так чи інакше розглядають образ професії як систему, яка складається з компонентів, що доповнюють один одного. Також образ професії розглядається з точки зору деякого утворення, яке формується в процесі професійного становлення та розвитку і як уявлення людини щодо своєї професії.

Так, наприклад, Л. М. Мітіна, розмірковуючи про вибір професії зауважує, що «образ професії, як когнітивне та емоційне формування, в певній

мірі змінює систему спільних орієнтирів в суспільному та індивідуальному мисленні людей» [Мітіна, 2015: с.3]. Мітіна вказує на певну персоніфікацію образу професії, вказуючи, що раніше образ великого професіонала – це образ відомої людини у цій сфері, її біографії, її професійних навичок, цінностей [Мітіна, 2015: с.3]. Так, наприклад, в часи СРСР говорячи про образ професії сталевара, на думку більшості приходив образ Макара Мазая. В сучасних же реаліях розвитку суспільства – кажучи про образ професіоналу – під ідеальним образом мають на увазі не певні професійні характеристики, а образ життя, який може дозволити собі ця особистість. Тобто фактично ми спостерігаємо ще більш глибоке зміщення цінностей, професійних орієнтирів. Вже важко для молоді людини усвідомити якими професійними навичками та знаннями володіє професійний юрист, проте всі розуміють, що професійний юрист має достатньо високий дохід. Отже, під час самоаналізу молоді люди тягнуться не до розуміння, якими навичками вони можуть потенційно оволодіти, а до аналізу, коли вони зможуть дозволити собі «красиво жити». Власне професія виступає не частиною цього «красивого» образу життя, а безпосередньо засобом досягненням омріяного способу життя.

На противагу Мітіній, К. А. Володіна, аналізуючи образ професії, вказує на те, що образ професії у особистостей формується як певний пазл, що складається з певних уривків соціальної реальності [Володіна, 2014: с. 3]. Фактично, на даний час, людина дуже обмежена у розумінні образу професії через брак практичної інформації, тому всю доступну інформацію вона може збирати виключно з неочевидних джерел, формуючи на основі цього свою думку. Логічним є припущення що, якщо джерела інформації неточні, то і висновки, побудовані на цій інформації також є неточними, а, отже, образ професії, який будується на основі певних висновків з незавжди достовірних джерел, – також може бути неточним.

Підтверджує цю думку й А.В. Запорожець, який вказує на те, що образ професії – це, фактично, “набір загальних уявлень і певні абстрактні розуміння щодо її сутності” [Володіна, 2014: с. 3]. Фактично, аналіз праць науковців

демонструє проблему у невідповідності знань у молодих людей щодо уявного образу професії та її реального образу.

Отже, перейдемо до аналізу факторів, які впливають на формування образу професії.

Так, на думку Е. Клімова [Клімов, 2005: с.44-62], можна виділити наступні чинники формування образу професії:

- Рекомендації соціально близького кола оточення – це рекомендації від безпосередніх членів родини. Фактично, це безпосередній або опосередкований вплив членів родини на прийняття рішення. Такий соціальний тиск може сформувати глибоку особистісну кризу, коли фактично рішення про вибір або образ професії приймається не безпосереднім її носієм, а його близьким оточенням.
- Рекомендації соціальної групи, в якій перебуває індивід. Фактично це рекомендації друзів, товаришів та інших близьких оточуючих, які не входять до родинного кола. Такі рекомендації, або досвідтоваришів, носять хоча й певний відносний характер, але все ж таки є одним з факторів впливу, оскільки поширюється у вигляді певних SocialBuzz. Важливо на цьому етапі пам'ятати, що образ професій формується переважно у молодій аудиторії, яка хоча і здатна об'єктивно аналізувати ситуацію, проте в силу своєї молодості та недосвідченості схильна недостатньо об'єктивно оцінювати ці рекомендації та більше схильна до них прислуховуватись, не фільтруючи інформацію в достатній мірі.
- Рекомендації вчителів, шкільних психологів і т.д. Безпосередньо останнім часом в українському суспільстві посилюється вплив та поширення профорієнтаційних заходів, які проводять вчителі та педагоги освітніх закладів з метою сформувати уявлення про професію у її майбутнього здобувача. Хоча ці заходи більше спрямовані власне на профорієнтацію,

тим не менш, вони дозволяють індивіду сформувати власну уяву щодо певної професії.

- Особисті професійні плани. Це той елемент, який знаходяться безпосередньо під власним контролем індивіда, те, що він самостійно осмислює та робить власні висновки, ґрунтуючись на сукупності вищеперелічених умов. Власне професійні плани характеризуються фінальним етапом визначення професії, але входять до факторів формування образу професії через те, що на етапі пошуку професії індивід збирає максимум інформації щодо існуючих професій, які його цікавлять, тим самим формуючи рендж образу певних професій.
- Оцінка необхідних навичок та вмінь – безпосередньо фактор, який дозволяє індивіду оцінити його власні навички щодо майбутньої професії, розробити SWOT-аналіз відповідності існуючих в нього компетенцій для майбутньої професії. Оцінка необхідних навичок також відноситься до фактору формування образу професій, оскільки на етапі оцінки можна вивести закономірність, що чим менше необхідними навичками володіє індивід, тим більша ймовірність, що він буде вважати професію престижною.
- Суспільна значущість професії. Полягає в оцінці суспільної важливості майбутньої професії, оцінці її необхідності в сучасному суспільстві. Дуже важливо підкреслити, що суспільна значущість не включає в себе суспільну престижність, оскільки це зовсім інший фактор, на жаль, в деяких випадках більш важливий, ніж соціальна значущість. Соціальна значущість більше притаманна для сфери державної зайнятості, таких професій як лікар, педагог, поліцейський, військовослужбовець, рятувальник та інші. Оцінка соціальної значущості цих професій формує їх образ очима молоді. Як було зазначено вище, соціальна значущість професій

цих секторів може залежати від політичного устрою країни, а також рівня розвитку економіки.

- Поінформованість та обізнаність щодо професій – один з важливих факторів формування образу професії. Логічно допустити, що у випадку браку знань щодо професії, індивід не може сформувати своє знання щодо неї, тим не менше поінформованість може бути й негативним впливом на образ професії. Так, наприклад, про професію контролера можуть бути обізнані всі, але її імідж від цього не покращиться.

Важливо зазначити, що перелічені вище фактори не є фінальними у формуванні образу професії, але є ключовими у процесі формування. Слід зазначити, що як вже було сказано, сьогоденні умови сучасного ринку праці дуже швидко змінюються, з'являються не лише нові професії, а й окремі професійні галузі, які швидко змінюються, актуалізуються, зникають. В такому динамічному світі динамічно відбувається і зміна факторів образу професії. Сьогодні ми вже можемо казати про те, що велику кількість інформації щодо професії може бути почерпнута і в інтернеті, який стає важливим джерелом інформації, поряд з іншими. Зміни у сфері ринкової економіки несуть в собі зміни і в сприйнятті образу професії, ринкова економіка стимулює оцінювати образ професії не лише з точки зору професійних навичок, але й фінансових перспектив. Таким чином, ми можемо виділити ще й фінансовий фактор формування образу професії.

Отже, було розглянуто низку ключових факторів формування образу професії, до яких можна віднести:

- Рекомендації соціальної групи.
- Оцінка престижності та соціальної значущості професії.
- Оцінка професійних навичок, необхідних для професії.
- Оцінка фінансового потенціалу професії.
- Вплив діджиталу на формування образу професії.

Також було вказано на неможливість виділити фактори у порядку пріоритетності, оскільки в сучасних умовах розвитку – динаміка зміни престижності професії надзвичайно велика, тому вкрай важко відстежити її, не говорячи вже про фактори.

Висновки до РОЗДІЛУ 2.

У другому розділі було розглянуто інтерпретацію поняття «образ професії» в соціології. Важливим висновком, який можна зробити за результатами теоретичного опрацювання джерел є те, що образ професії має дуальний характер, оскільки сама професія може розглядатися як соціальний інститут, який виконує важливі економічні та соціальні функції, а з іншого боку, професію неможливо розглядати окремо від індивіда, від суб'єкта, оскільки саме людина виступає в даному випадку рушієм та головним актором. Важливо зауважити, що в соціології образ професії невідривно розглядається поряд з такими термінами як професійний статус, роль, норми, групи тощо. Навколо професії формуються певні моделі поведінки, які повинні відповідати образу професії, певні соціальні групи, норми, які притаманні тій чи іншій професійній групі. Було виявлено, що образ професії сильно корелює із престижем професії, який існує в суспільстві.

Було також розглянуто чинники, які впливають на формування образу професії. Серед цих чинників було виявлено актуальні та застарілі чинники формування образу професії. До актуальних можна віднести такі чинники, як:

- Рекомендації соціальної групи.
- Оцінка престижності та соціальної значущості професії.
- Оцінка професійних навичок, необхідних для професії.
- Оцінка фінансового потенціалу професії.
- Вплив діджиталу на формування образу професії.

Також було вказано на неможливість виділити фактори у порядку пріоритетності, оскільки в сучасних умовах розвитку – динаміка зміни престижності професії надзвичайно велика, тому вкрай важко її відстежити.

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ СОЦІОЛОГІЇ КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

3.1 Програма онлайн-дослідження професійного самовизначення студентів - соціологів

Факультет соціології КНУ імені Тараса Шевченка – наразі провідний заклад освіти для здобуття освіти соціології. Факультет щорічно випускає зі своїх дверей десятки майбутніх фахівців у сфері соціології, які в подальшому поповнюють ряди соціологічних компаній, стають професіоналами у сфері соціології. Тим не менше, існує велика проблема відсутності даних, які б дали змогу проаналізувати щодо якості освіти на факультеті очима студентів, очікувань від факультету, та їх підтвердження. На жаль, також не проводиться досліджень щодо власної оцінки респондентів щодо рівня опанування компетентностей соціолога, і фактично оцінки якості освіти на факультеті. В рамках дослідження UNIDOS, яке щорічно проводиться на факультеті, - теми присвячені власне детальному огляду якості освіти, престижності обраної професії не підіймаються. Таким чином, опитування студентів факультету, які проводяться, не можуть в повній мірі дати розуміння питання престижності обраної професії, намірі працювати за спеціальністю і т.д. Тому в рамках магістерської дипломної роботи було вирішено провести онлайн-анкетування студентів факультету з метою дослідити їх погляди на навчання на факультеті, оцінити очікування та, найголовніше, – розглянути престижність професії соціолога в їх очах.

Постановка проблеми: наразі на факультеті працюють 4 кафедри, існують декілька спеціальностей, при факультеті функціонує інформаційно-обчислювальний, науково-дослідний сектор, навчальна лабораторія соціологічних та освітніх досліджень. На факультеті працює велика кількість досвідчених викладачів, які мають різні наукові ступені, гігантський досвід роботи та багаж практичних і теоретичних знань. Все це підтверджує велику матеріально-технічну базу факультету, професійність кадрів не ставиться під

сумнів. Проте залишаються питання щодо ефективності роботи цих структурних елементів навчання, їх імідж, вплив на студентство.

Важливо зауважити, що головним отримувачем знань від факультету є студентство, без нього фактично неможливе існування факультету. Таким чином, погляди студентства на факультет зсередини можуть стати важливим елементом розуміння вектору подальшого руху факультету, виявлення найболючіших проблем, оцінка отриманих знань на факультеті дозволить скорегувати освітні програми. Іншою важливою проблемою є відсутність розуміння місця професії соціолога, її образу в житті студентства. В той час, як професія набуває все більшої актуальності, ми не можемо говорити про те, що розуміємо, який образ цієї професії в очах студентів, відсутні знання, наскільки актуальна для студентства ця професія, як студенти розуміють престижність цієї професії, чи змінюються розуміння образу соціолога, в залежності від курсу респондента, чи на кінець навчання на факультеті – студенти в повній мірі опановують компетенції, які від них очікують. Саме тому таке дослідження необхідно провести в сучасних умовах, а отримані результати можуть стати орієнтиром для адміністрації при розробленні освітніх програм, опрацюванні додаткових заходів на факультеті.

Таким чином, **об'єктом** даного дослідження є студенти 1-4 курсів ОС Бакалавр і 1-2 курсів ОС Магістр факультету соціології КНУ імені Тараса Шевченка

Предмет дослідження: сприйняття образу професії соціолога та динаміка його змін студентами факультету соціології

Мета дослідження – комплексна оцінка престижності образу професії соціолога студентами факультету соціології КНУ імені Тараса Шевченка

Дана мета передбачає реалізацію наступних **завдань**:

- 1) З'ясувати очікування студентів щодо обраного факультету та проаналізувати їх справдження за період їх навчання.

- 2) Провести тестування шкали оцінки престижності професій та дослідити престижність професії соціолога серед інших професій.
- 3) Визначити рівень оволодіння професійними компетентностями, які висуваються до бакалаврів та магістрів факультету соціології.
- 4) Оцінити намір рекомендувати факультет соціології студентами. Здійснити порівняння індексу NPS (Net promoter score) факультету з аналогічним значенням індексу для інших освітніх установ.

Методологія збору даних – на початку дослідження планувалось зробити суцільне анкетне опитування на факультеті, опитавши якомога більше студентів факультету безпосередньо в локації. Згодом, карантинні заходи, внесли корективи в ці плани, тому в якості методу збору даних було обрано онлайн-анкетування студентів. Був зроблений вибір робити кількісне дослідження, за деяких причин, а саме:

- Можливість отримати великий масив даних, з яким можна буде працювати у різних розрізах.
- Бажання отримати достатню кількість кількісних даних для їх однозначної інтерпретації.
- Ризик того, що респонденти будуть відмовлятися брати участь у якісному інтерв'ю, а відповіді будуть нещирі, оскільки тема дуже сенситивна.
- Обмеження можливості проведення якісних досліджень у зв'язку з проведенням карантинних заходів.
- Можливість адаптувати та використати інструментарій всеукраїнських досліджень, пов'язаних з дослідженням престижності.

Отже, фінальна анкета була створена за допомогою Google-форм та поширена в соціальних мережах. Рекрут респондентів до участі в анкетуванні був здійснений методом снігової кулі. На першому етапі – посилення на онлайн-інтерв'ю здійснювалось через приватні повідомлення однокурсникам з

проханням поширити анкету далі і відправити студентам молодших курсів. В результаті на першому етапі польових робіт – відбувся перекіс масиву у бік 6-го курсу. Проаналізувавши ситуацію – було вирішено продовжувати рекрут молодших курсів шляхом поширення через персональні повідомлення безпосередньо студентам молодших курсів, через старост – до загальногрупових чатів. Такий метод дав змогу вирівняти кількість відповідей і збільшити їх серед студентів молодших курсів. Також розглядалась можливість зважування масиву, проте вирішено було відмовитись від цієї ідеї, через недостатню кількість отриманих відповідей.

Анкета поділялась на декілька смислових блоків, розуміючи обмеження онлайн-анкети, було визначено, що тривалість анкети не повинна перевищувати 10 хвилин для досягнення максимального Response Rate. Сама анкета складалась з таких блоків:

1. Вступний – на ньому респонденти відсіювались у випадку якщо посилання на анкету вони отримали випадково і на факультеті не навчаються. Також тут респонденти проходили скрінінг за курсом навчання та статтю.
2. Очікування від навчання на факультеті, включаючи очікування щодо зацікавлення професією, якості освіти, перспектив подальшого працевлаштування, матеріально-технічного оснащення факультету та інші очікування, пов'язані з факультетом.. Важливим елементом дослідження було розуміння того, з чим саме пов'язані ці очікування у студентів були від доступності вступу, наскільки потенціал професії соціолога цікавить респондентів, що саме їх мотивувало вступити на факультет і чи задоволені врешті-решт вони цими факторами.
3. Оцінка престижності професій. Використовувалась шкала оцінки престижності, розроблена Інститутом Соціології НАН України, тестування якої було здійснено в дослідженні компанії Социс-Геллап. Також респондентів питали – чому вони вважають

професією соціолога неprestижною (тих, хто поставив низьку оцінку) і чому престижною (тих, хто поставив високу оцінку).

4. Оцінка оволодіння компетентностями – студентам факультету пропонувалось оцінити власне оволодіння професійними компетентностями (компетентності були взяті з освітньої програми факультету, розміщеної на сайті. Для ОС Магістр та ОС Бакалавр компетенції відрізнялись).
5. Net promoter score для факультету соціології – питання щодо готовності рекомендувати навчання на даному факультеті, стандартний індекс NPS (net promoter score).

Структура вибірки:

В результаті польового етапу, який тривав з 8.04 по 16.04 було опитано 134 студенти факультету, серед яких:

Студенти 1 курсу ОС бакалавр: 26

Студенти 2 курсу ОС бакалавр: 19

Студенти 3 курсу ОС бакалавр: 20

Студенти 4 курсу ОС бакалавр: 25

Студенти 1 курсу ОС Магістр: 15

Студенти 2 курсу ОС Магістр: 29

Такий Response rate будемо вважати задовільним. Охарактеризувати це дослідження як репрезентативне не можна, оскільки відбір для участі респондентів був не випадковим, а цільовим. Також необхідно пам'ятати, що на період польових робіт потенційні респонденти були перенасичені участю в дослідженнях, оскільки паралельно відбувалось не менше 10-ти онлайн-досліджень, в яких опитувались студенти факультету. Розуміючи це, а також динаміку заповнення анкети, яка зменшувалась, починаючи з 11.04, було вирішено зупинити польовий етап дослідження перед святами та починати

аналізувати отримані дані. Важливо зауважити, що на окремих даних за курсами ми не можемо робити статистично значущі висновки через те, що бази респондентів занадто малі, але ми можемо говорити про певні тенденції, які вказували респонденти у своїх відповідях.

3.2. Оцінка динаміки та різниці в сприйнятті образу професії соціолога серед студентів, в залежності від року навчання.

Методом аналізу отриманої інформації було побудування одновимірних та двовимірних таблиць. Було вирішено не використовувати методи факторного, кластерного аналізу, регресії через відносно невелику базу респондентів, що могло б привести до невірної трактування та інтерпретації результатів. Тому увага була зосереджена на трактуванні та виявленні зв'язків стандартними методами аналізу даних. Аналіз отриманих даних проводився за допомогою Excel, куди отримані дані були занесені у вигляді масиву даних з відповідями і після цього був створений Pivot table для можливості побудови необхідних чартів.

Отже, почнемо аналіз з опису студентів, які брали участь у дослідженні. Як вже було зазначено вище – у абсолютній кількості більше пройшло анкету студентів 6 курсу факультету, менше всього – студентами 1 курсу ОС Магістр. Що стосується спеціальностей, то більше всього анкету заповнили представники спеціальності Соціологія, менше всього – Гендерні студії.

Перше питання, яке будемо аналізувати – це очікування респондентів від факультету при вступі в цілому, а далі проаналізуємо вже більш детально кожен з пунктів.

Отже, з таблиці нижче ми можемо зробити висновок, що найбільше респонденти від факультету очікували, що факультет надає якісну освіту у сфері соціології, а також те, що після факультету студенти будуть працювати за суміжною спеціальністю або за спеціальністю соціологія. Тобто, фактично ми можемо зробити висновок, що для студентів все таки на першому місці при вступі є очікування, пов'язані безпосередньо зі спеціальністю соціологія і, в більшості випадків, – вступ на факультет це не випадковий вибір респондента. 45% студентів вказують на те, що очікування на момент вступу, що після закінчення факультету вони матимуть гарні перспективи подальшого працевлаштування в будь-якій сфері. Це свідчить про те, що вступаючи на факультет, частина респондентів вказує на те, що в цілому факультет

забезпечує високий рівень не тільки фахових знань, але й загальних компетентностей (трішки забігаючи наперед, зазначимо, що ці очікування частково виправдовуються). Приблизно третина респондентів зазначила, що вони очікували відмінне матеріально-технічне забезпечення на факультеті, ще приблизно третина зауважила, що вони очікували що зацікавляться професією соціолога. З цього можна зробити висновок, що більшість респондентів, які вступають на факультет – знають та розуміють переваги професії, але є доволі висока частка респондентів, в яких знання про професію ще не сформовані, проте на момент вступу вона їм потенційно цікава і вони хочуть нею оволодіти. Для 15% серед інших факторів було важливо вступити на факультет, щоб отримати диплом випускника КНУ ім. Шевченка, факультет був для них вже другорядним в пріоритеті.

Також 7% потрапили на факультет випадково і жодних очікувань не мали. Серед тих, хто виділяв інше – вказували на те, що факультет їм порекомендували знайомі/друзі/батьки, у зв'язку з чим вони цілеспрямовано йшли на факультет, проте очікувань щодо нього не мали.

Таблиця 1.

Очікування студентів факультетів при вступі до факультету соціології.

N=134.

Розглянемо одразу – наскільки виправдались очікування респондентів від вступу на факультет. Дослідивши, що все ж таки факультет обирають, перш за

все, через спеціальність і освітній напрямок, а також через можливі перспективи подальшого працевлаштування – важливо зрозуміти, наскільки ці очікування виправдовуються, адже у випадку якщо виправдання очікувань – мале, то це серйозно шкодить іміджу факультету, який не виправдовує покладених на нього очікувань. Це в свою чергу веде до розчарування у факультеті, відсутності рекомендацій друзям, зниження престижності професії соціолога.

Таблиця 2.

Наскільки виправдались очікування студентів від вступу на факультет соціології КНУ імені Тараса Шевченка.

Отже, в результаті аналізу 5-бальну шкалу було вирішено згрупувати на 3-бальну, відповіді щодо виправданості та не виправданості групувались у Top2 змінні. З таблиці 2 можемо бачити, що в цілому очікування від факультету швидше не виправдовуються, ніж виправдовуються, але розглянемо кожен окремо.

Отже, пам’ятаючи що більшість студентів факультету вступила на нього через те, що вони очікували що даний факультет надає якісну освіту в сфері соціології – їхні очікування швидше підтвердились. Це доволі важливий

момент, оскільки в цьому випадку ми говоримо про те, що ключовий драйвер вступу на факультет виправдовуються під час навчання, і це позитивний момент. Але є куди рухатись далі, оскільки 55% респондентів також з цим не до кінця погодились. Що стосується тих, в кого очікування не виправдались, то це здебільшого студенти 5-6 курсів ОС Магістр, а ті, кому важко сказати – здебільшого студенти 1-2 курсів.

Трішки інша ситуація з другим найважливішим очікуванням від факультету, а саме – перспективи працевлаштування за спеціальністю. Для більшості респондентів це не очевидно. Одразу зазначимо, що такі дані доволі важко інтерпретувати, через декілька факторів:

- Більшість студентів ще не починали пошук роботи за спеціальністю, тому їм важко казати про перспективи працевлаштування за спеціальністю
- Також необхідно пам'ятати, що дослідження проводилось в період карантину, коли попит на всі спеціальності на ринку праці – знижується, а рівень безробіття росте. Тому, це могло також вплинути на відповіді респондентів.

Але, аналізуючи профіль тих, хто погодився з цим – це студенти 4-6 курсів, в той же час і ті, хто не погодився – також студенти 4-6 курсів. Тобто це свідчить про те, що існує два полярних табори думок – респонденти, які скоріше за все, розуміють умови ринку праці і можливість працевлаштуватись за спеціальністю, а також ті, хто можливо працевлаштувався ще до розгляду можливості працевлаштуватись за спеціальністю. Не секрет, що на факультеті існує практика поєднання роботи (як за спеціальністю так і ні) та навчання на денній формі. Ця практика може шкодити здобувачам освіти, в результаті чого в них бракує професійних знань і вони можуть вважати, що перспективи працевлаштування за спеціальністю доволі низькі.

Тим не менше, факультет має глибинну базу для того, аби респонденти відчували, що вони зможуть працевлаштуватись не за спеціальністю з освітою

«Соціологія». Таким чином, ми можемо казати про те, що рівень освітніх послуг, які надаються на факультеті доволі високий, і він вселяє надію в респондентів, що вони зможуть працевлаштуватись за будь-якою спеціальністю після закінчення факультету. Це очікування виправдовується у 39% респондентів. Згадаємо також, що велика кількість студентів факультету працює не за спеціальністю і навіть не в суміжних спеціальностях, проте яскраво реалізує себе в цих професіях. Розглядаючи виправданість очікувань щодо матеріально-технічного забезпечення – ми бачимо, що тут студенти зовсім не задоволені. Це також може бути великою проблемою, оскільки в сучасних умовах розвитку дистанційного навчання, процесів діджиталізації та глобалізації, серед інших конкурентних переваг, факультет повинен володіти такою матеріальною технічною базою, яка б задовольнила студентів факультету. Серед тих, хто очікував, що зацікавиться професією соціолога – очікування здебільшого не виправдались. Лише 19% зазначили, що їх очікування частково або повністю виправдались, а 40% відмітили протилежне. Факультету соціології, як одному з центрів соціологічної науки в Україні, потрібно підвищувати зацікавленість у професії, оскільки наразі вона не задовольняє очікувань навіть тих, хто очікував цього при вступі.

Далі в аналізі звернемо увагу на те, хто мав найбільший вплив на те, що респонденти вступили на факультет. Одразу зауважимо, що задавалось відкрите питання, оскільки цікавим було прочитати відкриті думки респондентів, не давати обирати серед завчасно запропонованих альтернатив, а дозволити респонденту самостійно висловити думку. Відразу також відзначимо, що 31% респондентів проігнорували питання, або дали на нього розмиту відповідь, яку неможливо правильно інтерпретувати.

Отже, серед інших 69% відповіді розподілились приблизно порівну. Так, 23% вказали, що фінальний вибір вони зробили самі, 19% зазначили, що найбільший вплив на них зробили батьки, 11% відповіли, що вступили сюди за рекомендацією друзів/знайомих. Серед інших відкритих відповідей –

респонденти також зазначили, що найбільший вплив на них зробили заходи факультету, такі як реклама, день відкритих дверей. Таким чином, ми бачимо, що з респондентом можна спілкуватись в різних каналах і підвищувати активність у комунікаціях напряду через різні івенти – від цього вже є результати. Також, в цілому, варто пам'ятати, що велику реклами факультету роблять його поточні студенти, при такому рівні задоволеності очікуваннями, 11% студентів прийшли за рекомендацію інших студентів. Підвищення рівня виправданості очікувань приведе до більшої рекомендації серед студентів і підвищить кількість абітурієнтів/студентів, саме тому варто зацентувати увагу на цьому.

Далі перейдемо до головного завдання дослідження – аналізу образу професії соціолога. Якщо казати про те, коли вперше студенти зацікавились професією - то на це відкрите питання здебільшого респонденти вказували на те, що вони зацікавились професією безпосередньо під час вступної кампанії до ЗВО перед вступом. Дехто вказував на те, що зацікавились тоді, коли за цією професією почали навчання їх друзі, також відмічали що їм порадили цю професію батьки, і вказували на те, що про професію дізнались після реклами факультету. Тож, важливо, факультету працювати ще з майбутніми абітурієнтами в школах, підвищувати їх знання щодо професії соціолога з метою залучити на факультет якомога більше абітурієнтів.

Щодо причин того, що студентів зацікавило в професії соціолога – найбільше респонденти вказували, що це можливість отримати професійні компетенції та якості (29%), 17% - застосування аналітичного мислення, 9% - змога краще орієнтуватись в сучасних явищах і процесах в Україні. Таким чином, знову ж таки, важливо факультету виправдовувати очікування респондентів щодо професійних компетентностей, оскільки це одна з найважливіших причин вступу на факультету та обрання саме професії соціолога.

Далі розглянемо індекс престижності професій, зазначимо що індекс – запозичено в інституті Соціології НАН України, але з певними адаптаціями. Так, наприклад, замість 5-бальної шкали від -1 до 1, було вирішено використовувати шкалу 1-5, яка легше інтерпретується респондентами в онлайн-опитуваннях. Також було переглянуто список професій, були додані актуальні та прибрані застарілі, а в цілому список професій було скорочено до 20 для онлайн-опитування (в оригінальному списку було 39 професій)

В результаті отримано наступні індекси престижності професій:

Таблиця 3.

Індекс престижності професій серед студентів факультету соціології КНУ імені Тараса Шевченка. N=134

Програміст	4.3
Юрист	4
Психолог	3.7
Маркетолог	3.5
Дизайнер	3.3
Соціолог	3
Лікар	2.9
Журналіст	2.6
Туроператор	2.6
Військовий	2.4
Підприємець	2.4
Перекладач	2.2
Науковець	1.9
Еколог	1.7
Соціальний працівник	1.7
Педагог	1.6
Ріелтор	1.5
Офіціант	1.4
Перукар	1.3

Отже, наразі найпрестижніша професія серед студентів факультету – програміст. Ця професія отримала індекс 4.3 серед максимально можливих 5 балів, що свідчить про її високу оцінку студентами факультету. Наразі ця професія сильно актуалізується в суспільстві, програмісти мають порівняно високі заробітні плати в іноземній валюті, працюють на закордонні компанії, часто можуть переїжджати з України до інших країн Європи чи світу. Тому не дивно, що вони займають першу позицію в рейтингу престижності професій. Друга сходинка у юристів, далі йдуть психолог і маркетолог. Цікавою є гіпотеза про те, чи стоїть психолог так високо через те, що сфера його діяльності так чи інакше пов'язана з близькою до соціології сферою соціальних наук, проте перевірити її в рамках цього дослідження – неможливо. Також важливо зазначити високу престижність професії маркетолога в рейтингу, це теж одна з галузей, де працюють минулі та поточні студенти факультету і яка постійно розвивається в сучасності, набуває певних відокремлень, як наприклад, популярна сьогодні професія SMM. Що стосується професії соціолога, то вона займає наразі 6 сходинку в рейтингу, індекс складає 3.0. Тобто, фактично, професія балансує на межі престижності – частина респондентів, яка вказує що це престижна професія дорівнює частині респондентів, яка вказує що це не престижна професія. Також, необхідно пам'ятати що ми опитуємо безпосередньо студентів факультету, які навчаються цій спеціальності і як ніхто інший розуміють її плюси та мінуси. З цього ми розуміємо, що думка респондентів щодо професії дещо упереджена і престижність професії в очах пересічних громадян може бути абсолютно іншою. Тим не менше, ми все одно відмічаємо, що престижність професії може бути більшою, особливо серед студентів факультету. В цьому напрямку необхідно покращувати цей показник, працюючи, насамперед, на факультеті над освітнім процесом таким чином, щоб він виправдовував очікування студентів. Найменш престижні професії для студентів факультету – це так звані професії синіх комірців, а саме – офіціант і перукар. В цілому ж варто відзначити, що студенти доволі низько оцінюють престижність представлених професій. Якби ми використовували стандартний

індекс Інституту Соціології НАН України – ми б побачили, що лише 9 професій з 20 перевищують поріг у 0 балів. Тобто, престижність професій на думку студентів факультету зосереджена у окремих, найпопулярніших професіях, а всі інші професії студенти інтерпретують в негативному баченні.

Також перевіримо гіпотезу 1, а саме дослідимо престижність професії соціолога серед інших суміжних професій. До суміжних професій пропонується віднести наступні професії: психолог, журналіст, науковець, маркетолог, педагог. Були обрані такі професії, в яких соціологи в подальшому можуть будувати професійну кар'єру. Отже середній індекс престижності цих професій в цілому становить 2,66. Тобто професія соціолога може вважатись більш престижною, ніж в середньому професії суміжних галузей, гіпотеза 1 частково підтверджена.

Також ключовою гіпотезою дослідження була оцінка престижності професії соціолога з боку студентів факультету.

Отже, в результаті було отримано наступні показники оцінки престижності:

Таблиця 4.

Оцінка престижності професії соціолога, студентами факультету соціології КНУ імені Тараса Шевченка.

	1 курс ОС Бакалавр	2 курс ОС Бакалавр	3 курс ОС Бакалавр	4 курс ОС Бакалавр	1 курс ОС Магістр	2 курс ОС Магістр	Total
Соціолог	3.7	3.6	3.4	3.1	2.4	2.1	3

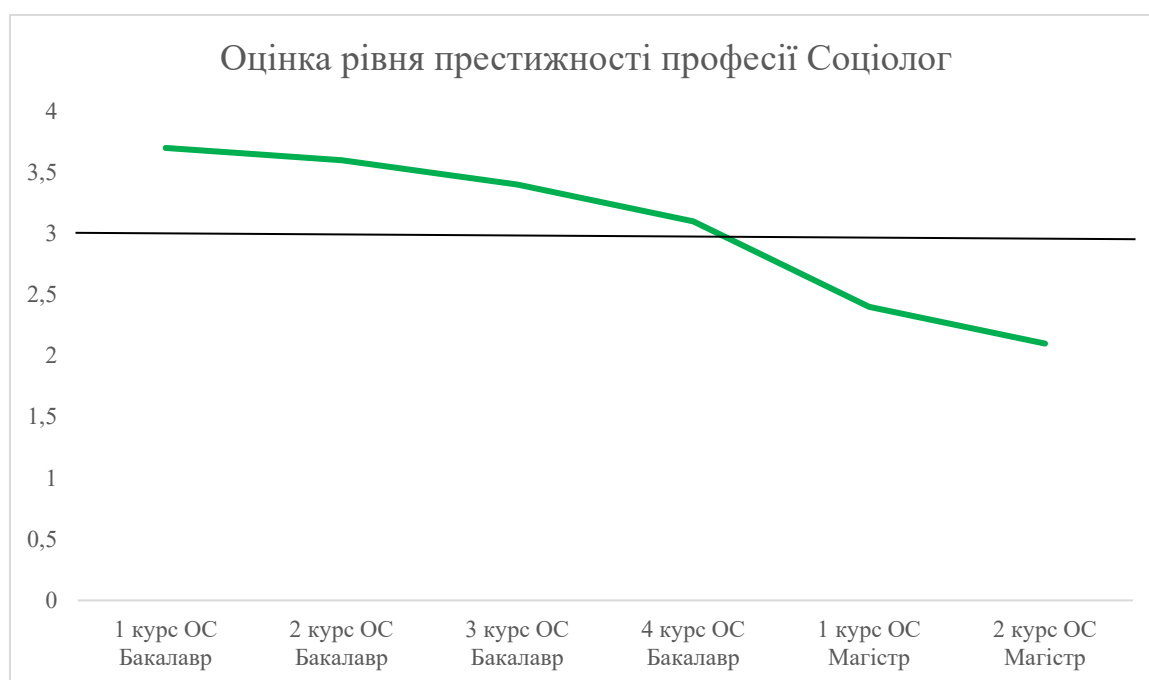
Отже, з даних випливає, що сприйняття престижності професії соціолога не росте, а навпаки падає з підвищенням курсу навчання. Фактично це свідчить про те, що Гіпотеза 2 підтверджена. Також падіння престижу професії в очах більш старших курсів означає, що респонденти, які вступають на факультет – вважаються професією більш престижною ніж ті, хто з нього випускаються. Це свідчить про глибокі проблеми у образі професії серед студентства, оскільки

фактично престиж професії більший, коли студент менше знає про цю професію. Зауважимо також, що глибина вибірка не дозволяє нам робити такі висновки, оскільки вони не статистично значущі і похибка вибірки може істотно впливати на інтерпретацію результатів.

Візуалізуємо ці дані на графіку для більш детального розуміння, що в цілому позитивно, ніж в середньому оцінюють професію студенти 1-3 курсів ОС Бакалавр, а негативно – студенти 1-2 курсу ОС Магістр.

Таблиця 5

Оцінка рівня престижності професії соціолога, в залежності від курсу навчання.

Далі в респондентів питалось, в залежності від їх відповіді, чому вони поставили таку оцінку спеціальності соціолога. Стосовно низької оцінки – респонденти вказували на те, що професія соціолога має негативний імідж у світлі скандалів з рейтингами електоральних настроїв, також респонденти вказують, що соціолог асоціюється з людиною, яка бігає з анкетами по вулицям, також респонденти вказували, що це просто в цілому не престижна професія, порівняно з іншими, без пояснення конкретних причин.

Стосовно того, з яких причин ставили високі оцінки – респонденти вказували на те, що зростає роль соціологів у суспільстві, відмічали роль відомих соціологів України у підвищенні престижності професії (вказували що Ірина Бекешкіна входила в топ найвпливовіших людей країни, Є. Головаха регулярно з'являється з експертною думкою у ЗМІ), а також вказували на те, що вони як ніхто інші знають про престижність професії.

Отже, аналізуючи ці показники в цілому, можемо сказати, що професія має як своїх прихильників, так і ні. Прихильники думки щодо високої престижності професії, – судячи з відкритих запитань, – доволі лояльні в цілому до професії. Проаналізувавши їх попередні відповіді, можемо сказати, що це люди з очікуваннями від факультету саме розвитку професійних компетентностей та розвитку власного як спеціалістів-соціологів. Аналізуючи відповіді студентів, які зазначили низький рівень престижності професії, – це, здебільшого, люди, які не мали особливих очікувань від факультету, тобто під час навчання їх не вдалось переконати в тому, що професія соціолога – важлива і престижна. Таким чином, престижність професії соціолога зараз розглядається з двох полярних думок, основу одної з яких формують студенти, які прагнуть працювати соціологами і вважають, що їх професія справді необхідна та важлива для суспільства, що підвищує її престижність. З іншого боку – це люди, які випадково опинились на факультеті, або очікування яких від професії соціолога не підтвердились. Така полярність думок вказує на те, що факультету треба посилювати роботу в напрямку підвищення престижності професії для того, аби поточні студенти почали більше уваги приділяти можливості працевлаштування за спеціальністю. Також це підвищить рекомендацію факультету через сарафанне радіо і підвищить кількість абітурієнтів. Також це підвищить якість освіти на факультеті, яка є важливим очікуванням при вступі на факультет.

Останнім питанням анкети було визначення готовності рекомендувати факультет. Фактично – використовувався Net Promoter Score. Цей індекс використовується для оцінки лояльності споживацьких відносин. Мінімальне

значення індексу -100 (коли всі клієнти відмовляють користуватись продуктом компанії) і +100 (коли кожен клієнт промотує компанію). В цілому, за стандартами, прийнято, що якщо індекс має позитивне значення - це добре, якщо досягає +50 пунктів - відмінно. Власне, сам індекс NPS розраховується як різниця між відсотковим співвідношенням «промоутерів» і «детракторів» і показує рівень клієнтської лояльності. До промоутерів відносять людей, які оцінили готовність рекомендувати факультет в 9 та 10. До детракторів – від 1 до 6.

NPS для факультету соціології складає 22, що свідчить про доволі непоганий рівень, який є у діапазоні середніх значень. Тим не менш, за даними сайту NPS Benchmarks, середнє значення індексу NPS у сфері освітніх закладів становить 56. Тому рівень NPS наразі є відносно низьким, тому факультету необхідно працювати над тим, що цей рівень підвищувати. Тому, важливим завданням ефективності роботи факультету може бути щорічне вимірювання індексу з суцільним опитуванням всіх студентів, яке буде свідчити про динаміку оцінки факультету і може бути включеним до KPI декана факультету.

3.3 Оцінка рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців-соціологів.

Також було опитано студентів випускних курсів щодо того, чи опанували вони певні компетенції протягом навчання. Це питання дозволить зрозуміти, наскільки випускники факультету є компетентними у професійній сфері і зрозуміти на прикладах, на яких компетентностях факультету слід зосередити увагу.

Використовувалась 3-бальна шкала:

1. Повністю згодний, можу робити самостійно
2. Частково згодний, можу робити з допомогою
3. Не згодний

Питання за компетентностями задавались окремо випускникам – студентам 4 курсу ОС Бакалавра за одним списком компетентностей, а також студентам 2 курсу ОС Магістр – за іншим списком компетентностей. Питання задавались лише випускним курсам, оскільки про оволодіння компетентностями ми можемо казати лише для випускників факультету. Необхідно пам'ятати, що бази для аналізу та статистичних висновків замалі для студентів 4 курсу ОС Бакалавр, оскільки було опитано лише 25 студентів. Для студентів 2 курсу ОС Магістр – можемо говорити про певну надійність даних, оскільки було опитано 29 студентів.

Отже, результати для студентів бакалаврату наступні:

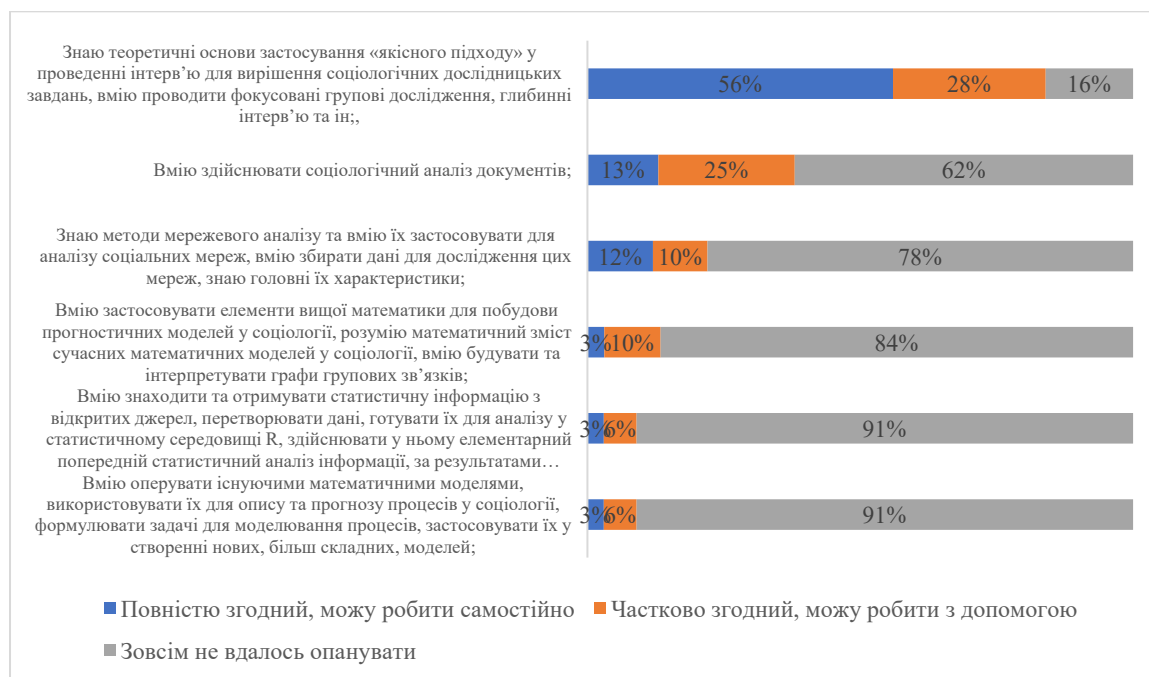
Оцінка компетентностей, опанованих студентами під час навчання на факультеті. N=25, студенти 4 курсу ОС Бакалавр.

Отже, серед компетентностей, на 4 курсі, найбільше студенти опанували такі компетенції, як підготовка інструментарію, складання програми соціологічного дослідження, проведення онлайн-дослідження. Гірше респонденти опанували джерела випадкових і систематичних помилок вибірки, перевірки інструментарію на надійність і достовірність. І найгірше за час навчання студентам вдалось опанувати все, що пов'язано з панельними дослідженнями, а також контент-аналітичні дослідження. В подальшому факультету слід зосередити увагу на цих компонентах при навчанні студентів-бакалаврів. Тим не менш, можемо казати, що в цілому бакалаври доволі непогано опанували базові складові освіти.

Що стосується магістрів – то ситуація наступна:

Оцінка компетентностей, які опанували студенти під час навчання на факультеті. $N=29$, студенти 2 курсу ОС Магістр.

Отже, зазначимо одразу, що набір компетентностей для магістрів доволі складний. Тим не менш, найбільше студенти-магістри опанували якісні методи на факультеті соціології. Найменше – все, що стосується математичних моделей та математики в соціології. Лише декілька людей вказали, що їм це вдалося в повній мірі або частково. Це свідчить про те, що вимоги для студентів магістрів наразі – зависокі для їх виконання, можливо факультету слід переглянути їх, оскільки студенти вказують що вони не опановують їх під час навчання.

Висновки до РОЗДІЛУ 3.

Застосування методу онлайн-опитування в умовах карантину дає змогу отримувати надійні результати, тим не менше не вдалось досягнути планованого в офлайн-дослідженні Response Rate.

Найбільше респонденти від факультету при вступі очікують, що факультет надає якісну освіту у сфері соціології, а також те, що після факультету студенти будуть працювати за суміжною спеціальністю або за спеціальністю соціологія. На першому місці для студентів при вступі є очікування, пов'язані безпосередньо зі спеціальністю «соціологія» і, в більшості випадків, вступ на факультет – це не випадковий вибір респондента.

Вступаючи на факультет частина респондентів очікує на те, що в цілому факультет забезпечує високий рівень не тільки фахових знань, але й загальних компетентностей.

В цілому, очікування від факультету швидше не виправдовуються, ніж виправдовуються.

Ключові очікування від вступу на факультет – забезпечення високого рівня фахових знань – виправдовуються під час навчання на факультеті.

Оцінка рівня освітніх послуг, які надаються на факультеті – доволі висока. Це вселяє надію в респондентів, що вони зможуть працевлаштуватись за будь-якою спеціальністю після закінчення факультету

Найбільше студенти не задоволені матеріально-технічною базою факультету, цей компонент необхідно покращувати.

Факультету соціології, як одному з центрів соціологічної науки в Україні, потрібно підвищувати зацікавленість у професії, оскільки наразі вона не задовольняє очікувань навіть тих, хто очікував цього при вступі.

Респонденти здебільшого самостійно приймають остаточне рішення щодо вступу на факультет, проте на їхню думку впливають поради батьків, а також

знайомих, які навчаються на факультеті. Важливо поглиблювати співпрацю з абітурієнтами, щоб привернути ще більше їх увагу до факультету.

За індексом престижності професій – соціолог займає 7 місце серед 20 професій. Перше місце посідає професія програміста. Студенти доволі низько оцінюють престижність представлених професій.

Причини низьких оцінок – негативний імідж у світлі скандалів з рейтингами електоральних настроїв і асоціації з “людиною, яка бігає з анкетами по вулицях”.

Респонденти, які поставили низькі оцінки – здебільшого люди, які не мали особливих очікувань від факультету, під час навчання їх не вдалось переконати в тому, що професія соціолога – важлива і престижна.

Причини високих оцінок – зростання ролі соціологів у суспільстві, роль відомих соціологів України у підвищенні престижності професії (І. Бекешкіна, Є. Головаха).

Прихильники думки щодо високої престижності професії – доволі лояльні в цілому до фаху соціолога, це люди з очікуваннями від факультету саме розвитку професійних компетентностей та ті, які найбільше оволоділи професійними компетентностями.

Престижність професії соціолога зараз розглядається з двох полярних думок, основу одної з яких формують студенти, які прагнуть працювати соціологами і вважають, що їх професія справді необхідна та важлива для суспільства, що підвищує її престижність. З іншого боку – це люди, які випадково опинились на факультеті, або очікування яких від професії соціолога не підтвердились. Така полярність думок вказує на те, що факультету треба посилювати роботу в напрямку підвищення престижності професії для того, аби поточні студенти почали більше уваги приділяти можливості працевлаштування за спеціальністю. Також це підвищить рекомендацію факультету через сарафанне радіо і підвищить кількість абітурієнтів. Також це

підвищить якість освіти на факультеті, яка є важливим очікуванням при вступі на факультет.

NPS для факультету соціології складає 22, що свідчить про доволі непоганий рівень, який є у діапазоні середніх значень за індексом NPS в цілому. Тим не менш, за даними сайту NPS Benchmarks, середнє значення індексу NPS у сфері освітніх закладів становить 56. Факультету необхідно працювати над тим, що цей рівень підвищувати. Пропонується впровадження заміру NPS на щорічній основі, суцільним опитуванням студентів факультету. Позитивна динаміка індексу може бути закладена в KPI адміністрації факультету.

Серед фахових компетентностей на 4 курсі найбільше студенти опанували такі компетенції як підготовка інструментарію, складання програми соціологічного дослідження, проведення онлайн-дослідження. Гірше респонденти опанували джерела випадкових і систематичних помилок вибірки, перевірки інструментарію на надійність і достовірність. І найгірше за час навчання студентам вдалось опанувати все, що пов'язано з панельними дослідженнями, а також контент-аналітичні дослідження. В подальшому факультету слід зосередити увагу на цих компонентах при навчанні студентів-бакалаврів. Тим не менш, можемо казати, що, в цілому, бакалаври доволі непогано опанували базові складові освіти.

Набір фахових компетентностей для магістрів – доволі складний. Найбільше студенти-магістри опанували якісні методи на факультеті соціології. Найгірше – все, що стосується математичних моделей та математики в соціології. Лише декілька людей вказали, що їм це вдалося в повній мірі або частково. Це може свідчити про те, що вимоги для студентів магістрів наразі зависокі для їх виконання, можливо факультету слід переглянути їх, оскільки студенти вказують що вони не опановують їх під час навчання.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного теоретичного та емпіричного дослідження теми даної кваліфікаційної роботи, можна зробити наступні висновки:

- Аналіз соціологічних підходів до розгляду соціально-професійного самовизначення представлений наступним чином:

Соціально-економічний підхід обґрунтовує вибір професії через сукупність зовнішніх факторів таких як: ринкова економіка, попит на певну професію, соціальні норми щодо професії, які існують у суспільстві. Основоположником цього підходу можна вважати М. Вебера, а сучасний етап цього напрямку найбільш повно представлений працями Ангеловського А. та Маркової С.

Структурно функціональний підхід розглядає професійне самовизначення в соціальній структурі суспільства, як стабільної системи, всі ланки якої структурно пов'язані і взаємодіють між собою. Професія в цьому випадку виступає одним з регуляторів соціальних відносин та стратифікації суспільства. До основоположників цього підходу можна віднести К. Дейвіс та У. Мура.

Ціннісно-мотиваційний підхід виражається у безпосередньому зв'язку важливих змістовних життєвих цілей з процесом соціально-професійного самовизначення, а сам процес вибору професії відбувається через розгляд їх крізь призму власної системи цінностей. Представником цього підходу можна вважати Е. Дюркгейма, а сучасний його етап представлений працях Е. Веселкової.

- Теоретичний аналіз проблем професійного самовизначення показав, що воно відіграє ключову роль в процесі соціального самовизначення. Було доведено, що професійне самовизначення розглядається молоддю як важливий етап її соціалізації та самореалізації.

- В рамках теоретичної частини даної кваліфікаційної роботи було розглянуто професіоналізацію, як форму соціалізації, і виділено два її етапи:

А) На першому етапі відбувається професійне самовизначення та опанування азами професії.

Б) На другому – відбувається становлення індивіда, як фахівця у своїй галузі.

- Виявлено, що професійний вибір серед молоді ускладнюється появою нових професій за умов розвитку глобалізації, процесів діджиталізації та структурних змін і трансформації сучасного суспільства. Професіоналізація за цих умов безпосередньо пов'язується із зміною ціннісних орієнтирів самої людини.

- Аналізуючи існуючі інтерпретації поняття “образ професії” в соціології, з можна виділити наступні підходи:

Макросоціологічний підхід розглядає професію як соціальний інститут, а образ професії визначається через сукупність факторів, які визначаються його соціальними детермінантами (Г. Спенсер та Т. Парсонс).

Мікросоціологічний підхід розглядає образ професії крізь призму міжособистісних відносин та поведінки індивідів, які є надзвичайно важливим для остаточного формування образу професії (М. Вебер і П. Сорокін).

- За результатами теоретичного аналізу було доведено, що образ професії має дуальний характер, а сама професія може розглядатися як соціальний інститут, який виконує важливі економічні та соціальні функції. Водночас, саму професію неможливо розглядати окремо від індивіда, оскільки у даному випадку він є головним актором.

- В рамках теоретичного аналізу було здійснено ревізію чинників, що впливають на вибір професії, враховуючи втрату значущості деяких з них. До найбільш значущих можна віднести такі чинники, як:

- Рекомендації соціальної групи.
- Оцінка престижності та соціальної значущості професії.
- Оцінка професійних навичок, необхідних для професійної діяльності.
- Оцінка фінансового потенціалу професії.
- Вплив діджиталу на формування образу професії.

- З метою оцінки образу професії соціолога серед студентів факультету соціології було розроблено програму емпіричного онлайн-дослідження, в рамках якої опитано 134 студенти соціологічного факультету КНУ імені Тараса Шевченка.

- В наслідок проведеного дослідження було перевірено три гіпотези, визначених темою даного дослідження:

Гіпотеза 1, що стосувалася престижності професії соціолога серед професій суміжних галузей знайшла часткове підтвердження. Серед студентів факультету соціології професія соціолога дійсно вважається більш престижною порівняно з професіями суміжних галузей. Індекс її престижності становить 3, а середній індекс престижності професій суміжних галузей становить 2.66. (До професій суміжних галузей були віднесені такі професії, як журналіст, педагог, науковець, маркетолог, психолог.) Проте, більш престижними, порівняно з професією соціолога, студентами були виділені професії маркетолога і психолога.

Друга гіпотеза, що стосувалася зміни уявлення студентів щодо образу обраної ними професії соціолога, цілковито підтвердилась. Було виявлено, що сприйняття даної професії погіршується зі збільшенням курсу навчання. Важливо зазначити, що падіння престижу професії

соціолога спостерігається, в основному, серед студентів старших курсів, що свідчить про наявність достатньо глибоких проблем в уявленнях студентів щодо образу обраної ними професії.

Третьою гіпотезою, що стосувалась дуже важливої проблеми, а саме виявлення рівня серед студентів бакалаврату та магістратури, рівня їх професійної компетентності як готовності до виконання соціально-професійної ролі соціолога, показала, що бакалаври демонструють більш високий рівень професійної компетентності, ніж магістри.

- Водночас, було з'ясовано, що мотиваційним чинником обрання професії соціолога студенти часто-густо вказують на впливовість відомих соціологів. Зокрема, деякими респондентами було вказано, що, наприклад, Ірина Бекешкіна потрапила в минулому році до рейтингу журналу «Фокус» – “100 найвпливовіших жінок України”, що для деяких студентів є свідченням престижності і важливості ролі професії соціолога у соціально-політичному житті суспільства.

Перелік використаних джерел:

1. Абрамов Р. Н. // Професійний комплекс в соціальній структурі суспільства // 2005 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru/socis/msg/16230521.html>
2. Ананко Т.В., // Професійне самовизначення і професійна спрямованість особистості // 2013 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalnoe-samoopredelenie-kak-komponent-professionalnogo- stanovleniya-lichnosti>
3. Ангеловський А.А. // Професіоналізація особистості. Соціальні агенти первинної та вторинної професіоналізації // 2011 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalizatsiya-lichnosti-sotsialnye-agenty-pervichnoy-i-vtorichnoy-professionalizatsii>
4. Батуренко С.А. // Солідаристська традиція в історії соціологічної теорії: О. Конт, Е. Дюркгейм // 2012 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.socio.msu.ru/vestnik/archive/text/2012/4/05.pdf>
5. Белая А.В. // Професія як соціологічна категорія: основні підходи до визначення // 2009 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/professiya-kak-sotsiologicheskaya-kategoriya-osnovnye-podhody-k-opredeleniyu>
6. Веселкова Е. А., Веселков А.В. // Готовність до професійного самовизначення // 2016 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/gotovnost-k-professionalnomu-samoopredeleniyu>
7. Володіна К.А. // До питання про формування образу професії у студентів-психологів // 2014 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-formirovanii-obraza-professii-u-studentov-psihologov>

8. Вступна кампанія 2019: всі подробиці, хитрощі і дати // 2019 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://znaj.ua/society/244823-vstupna-kampaniya-2019-vsi-podrobici-hitroshchi-i-dati>
9. Гейць В.М. // Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави. Національна доповідь // 2010 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=VFEIR&P21DBN=VFEIR&Z21ID=&Image_file_name=DOC%2F0000075.PDF&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
10. Гусева І.В. // Фактори, що впливають на формування образу професії серед студентів // 2016 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/educ/2017/01/2017-01-08.pdf>
11. Зеєр Ф. // Психологія професійної освіти // 2013 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://academia-moscow.ru/ftp_share/_books/fragments/fragment_23598.pdf
12. І.В. Гусева // Професійний саморозвиток людини як еволюція його суб'єктного потенціалу // 2018 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalnoe-samorazvitie-cheloveka-kak-evolyutsiya-ego-subektnogo-potentsiala>
13. Инжиевська Л.А. // Теоретична модель особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів засобами арт-терапії і можливості її застосування // 2015 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vpo_2015_15_21.pdf
14. Клімов Е.А. // Психологія професійного самовизначення // 2005 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://academia-moscow.ru/ftp_share/_books/fragments/fragment_21192.pdf

15. Кон, І. // Підготовка підлітка до вибору професії // 1980 - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.demoscope.ru/weekly/2011/0465/nauka04.php>
16. Маркова С.М. // Соціалізація і професіоналізація особистості як мета професійної освіти // 2013 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsializatsiya-i-professionalizatsiya-lichnosti-kak-tsel-professionalnogo-obrazovaniya>
17. Маркс, К. // Роздуми юнака при виборі професії // 1835 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.agitclub.ru/front/mar/bm01.htm>
18. Мачуська І.М. // Основні чинники професійного самовизначення старшокласників // 2013 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tmpvd_2013_17\(1\)_54.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tmpvd_2013_17(1)_54.pdf)
19. Мітіна Л. М. // Психологія особистісного і професійного розвитку людини в сучасному соціокультурному просторі // 2015 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologiya-lichnostnogo-i-professionalnogo-razvitiya-cheloveka-v-sovremennom-sotsiokulturnom-prostranstve>
20. Пасовець Ю. М. // Вторинна зайнятість студентів як фактор професіоналізації та соціальної інтеграції молоді // 2019 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/vtorichnaya-zanyatost-studentov-kak-faktor-professionalizatsii-i-sotsialnoy-integratsii-molodezhi>
21. Петровський, В. // Концептуальні засади вивчення проблеми самовизначення особистості // 2011 // - [Електронний ресурс] – Режим

доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptualnye-osnovy-izucheniya-problemy-samoopredeleniya-lichnosti>

22. Підкуркова І.В. // Роль профільного вузу в попередженні професійного маргіналізму // 2015 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnyua_2015_1_25.pdf
23. Погрібна В.Л. // Професійне самовизначення: проблеми теорії та практики // 2017 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vnyuac_2017_4_10
24. Романов П., Ярська-Смирнова Є. // Три типи знання в соціології професій // 2007 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru/data/911/411/1224/Mansurov.pdf>
25. Рубінштейш, С. Л. // Професійне самовизначення як компонент професійного становлення особистості // 2013 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalnoe-samoopredelenie-kak-komponent-professionalnogo-stanovleniya-lichnosti>
26. Шадуров О.В. // Професійне самовизначення як компонент професійного становлення особистості // 2013 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalnoe-samoopredelenie-kak-komponent-professionalnogo-stanovleniya-lichnosti>
27. Міністерство Освіти та Науки України // Концепція реформування Вищої Освіти // - [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/forum-vishoyi-osviti/koncepciya-reformuvannya-vishoyi-osviti>

28. Міністерство Фінансів України // Мінфін продовжує розкривати дані про бюджетні видатки в сфері освіти // 2019 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://mof.gov.ua/uk/news/informatsiia_pro_biudzhetni_vidatki_na_vishchu_osvitu-1888

29. Повнолітня особа. Кримінальний процесуальний кодекс України // - [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20141031/find?text=%ED%E5%EF%EE%E2%ED%EE%EB%B3%F2%ED%FF+%EE%F1%EE%E1%E0+-#n402>

30. Скільки українців не працюють за спеціальністю: приголомшливі цифри // 2018 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу:

https://24tv.ua/skilki_ukrayintsiv_ne_pratsyuyut_za_spetsialnistyu_prigolomshlivi_tsifri_n996453

31. Державна служба статистики України // Розподіл населення України за рівнем освіти 2019 р. // - [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.ukrstat.gov.ua>

32. Державна служба статистики. // Середня заробітна плата по регіонах // - [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/reg_zp_m/reg_zpm_u/arh_zpm_u.htm

33. Adams, LA // Sociology of professions: International divergences and research directions // 2015 // - [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://scholar.google.pl/scholar_url?url=https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0950017014523467&hl=uk&sa=X&scisig=AAGBfm3jzV7UnkVetDI53fWdY_AUqbU1CA&nossl=1&oi=scholar

34. Deci, E. L. // The "what" and "why" of goal pursuits: human needs and the self-determination of behavior // 2016 // - [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/216743170_The_What_and_Why_of_Goal_Pursuits_Human_Needs_and_the_Self-Determination_of_Behavior
35. Evetts, J // Professionalism: Value and ideology. *Current Sociology* // 2013 // - [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0011392113479316>
36. Faulconbridge, JR // The rescaling of the professions: Towards a transnational sociology of the professions. *International Sociology* // 2012 // - [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/254255587_The_Rescaling_of_the_Professions_Towards_a_Transnational_Sociology_of_the_Professions
37. Park, S., Sine, W. D., Tolbert, P. S. // Professions, organizations, and institutions: Tenure systems in colleges and universities. *Work and Occupations* // - [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0730888411412725>
38. Parsons, T. // The Professions and Social Structure // 1939 // - [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.jstor.org/stable/pdf/2570695.pdf>
39. Ryan, R. M. // Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior // 1985 // - [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4899-2271-7>
40. Sorokin Pitirim A. // Social And Cultural Mobility // 1927 // - [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.275737>
41. Tsang, K. M. Sandra // Self-Determination as a Psychological and Positive Youth Development Construct // 2012 // - [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/225079517_Self-Determination_as_a_Psychological_and_Positive_Youth_Development_Construct

42. Weber, Max // Economy and Society // 1921 // - [Электронный ресурс] – Режим доступа:
https://books.google.com/books/about/Economy_and_Society.html?id=MILOKsrhgrYC

43. Unemployment rate in Europe. Country specific // 2019 // - [Электронный ресурс] – Режим доступа:
<https://www.portal.euromonitor.com/portal/statisticsevolution/index>

ДОДАТОК А. Інструментарій онлайн-опитування

Оскільки спочатку планувалось провести F2F анкетування - синім кольором вказано інструкції при заповненні анкети, які в подальшому були адаптовані для онлайн-опитування.

Шановний респонденте, запрошуємо взяти участь у дослідженні, що присвячене аналізу престижності різних професій. В цьому дослідженні немає правильних і неправильних відповідей, ми заохочуємо вас відповідати так, як ви забажаєте. Всі результати будуть використані в узагальненому вигляді.

1. Вкажіть, будь-ласка, факультету/інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, на якому ви, на даний момент, навчаєтесь: (Одна відповідь)
 - Географічний факультет
 - Історичний факультет
 - Механіко-математичний факультет
 - Факультет соціології – завершити опитування, якщо не обрано цей варіант
 - Факультет психології
 - Інший факультет
 - Не навчаюся в цьому університеті
2. Вкажіть, будь-ласка, на якому курсі ви навчаєтесь: (Одна відповідь)
 - 1-й курс бакалаврату
 - 2-й курс бакалаврату
 - 3-й курс бакалаврату
 - 4-й курс бакалаврату
 - 1-й курс магістратури
 - 2-й курс магістратури
 - Інше – завершити опитування якщо обрано цей варіант
3. Вкажіть, будь-ласка, на якій спеціальності ви навчаєтесь:
 - Соціологія

- Соціальні технології
 - Гендерні студії
4. Нижче наведені твердження студентів факультету щодо очікувань після вступу на факультет соціології КНУ ім. Т. Шевченка. Оберіть, будь-ласка, ті твердження, які максимально близькі вам. (Ротувати варіанти, можливо декілька відповідей).

Я вступив до факультету соціології КНУ ім. Т. Шевченка оскільки...:

- ... очікував, що цей факультет має відмінне матеріально-технічне забезпечення
- ... очікувань щодо спеціальності в мене не було, мені було важливо отримати диплом випускника КНУ ім. Т. Шевченка
- ... очікував, що після його закінчення я матиму гарні перспективи щодо працевлаштування за будь-якою спеціальністю
- ... очікував, що зацікавлюсь професією соціолога
- ... очікував що після закінчення факультету буду працювати за спеціальністю “соціологія” або суміжними спеціальностями
- ... очікував, що даний факультет надає якісну освіту у сфері соціології
- ... нічого не очікував, потрапив сюди випадково
- Інше (будь-ласка, вкажіть, що ви очікували під час вступу на факультет соціології).

5. (Задавати питання лише по тим варіантам, які були зазначені у попередній відповіді, крім варіанту “нічого не очікував”). Вкажіть будь-ласка, наскільки виправдалось ваше очікування щодо вступу на факультет, яке стосувалось: (Вставити альтернативу з попереднього питання, окрім останньої)

- Не виправдалось абсолютно
- Скоріше не виправдалось, ніж виправдалось
- Важко сказати, виправдалось чи ні
- Скоріше виправдалось, ніж не виправдалось
- Повністю виправдались

6. Вкажіть, будь-ласка, хто мав найбільший вплив на те, що ви вступили на Факультет Соціології КНУ ім. Шевченка: (відкрите питання)
7. Коли ви вперше зацікавились професією соціолога? (відкрите питання)
8. Вкажіть, будь-ласка, що саме вас зацікавило в професії соціолога?
- Можливість спілкування з людьми
 - Змога краще орієнтуватись в сучасних явищах і процесах в Україні
 - Застосування аналітичного мислення
 - Можливість отримати професійні компетенції та якості
 - Змога застосувати теоретичні знання на практиці
 - Важко відповісти
9. Нижче наведено список професій, оцініть будь-ласка кожна з них за престижністю, де оцінка -1 означає дуже не престижна професія, а 1 – дуже престижна професія. Будь-ласка, поставте оцінку кожній професії.
(Ротувати професії)

Програміст	1	2	3	4	5
Юрист	1	2	3	4	5
Психолог	1	2	3	4	5
Маркетолог	1	2	3	4	5
Дізнаєр	1	2	3	4	5
Соціолог	1	2	3	4	5
Лікар	1	2	3	4	5
Журналіст	1	2	3	4	5
Туроператор	1	2	3	4	5
Військовий	1	2	3	4	5
Підприємець	1	2	3	4	5
Перекладач	1	2	3	4	5
Науковець	1	2	3	4	5
Еколог	1	2	3	4	5
Соціальний працівник	1	2	3	4	5
Педагог	1	2	3	4	5
Ріелтор	1	2	3	4	5
Офіціант	1	2	3	4	5

Перукар	1	2	3	4	5
---------	---	---	---	---	---

10. У випадку, якщо респондент поставив престижності професії соціолог оцінку -1 або -0,5 задати питання: Відкрите запитання. Ви поставили оцінку престижності професії соціолога як низьку, або дуже низьку, будь-ласка коротко/тезово опишіть причину, чому ви так вважаєте? У випадку, якщо респондент поставив престижності професії соціолог оцінку +1 або +0,5 задати питання: Відкрите запитання. Ви поставили оцінку престижності професії соціолога як високу, або дуже високу, будь-ласка коротко/тезово опишіть причину, чому ви так вважаєте? -

11. Нижче наведено список компетенцій, які ви могли опанувати протягом навчання, будь-ласка оцініть їх за наступною шкалою: (Задати питання для студентів бакалаврату 4 курсу)

1. Повністю вдалось опанувати, можу робити самостійно
2. Частково вдалось опанувати, можу робити з допомогою
3. Зовсім не вдалось опанувати
 - Вмію готувати методологічний та процедурний розділи програми дослідження як базового документу
 - Вмію складати робочий плану соціологічного дослідження
 - Вмію готувати якісний інструментарій опитувальних методів
 - Вмію формувати вибірку з урахуванням формулювання наукової проблеми, визначення об'єкта і предмета дослідження, його мети і завдань, стратегічного плану, вибору основного методу збору даних
 - Знаю джерела випадкових і систематичних помилок вибірки та правила оцінювання похибки репрезентативності вибірки та її обсягу та знаю як здійснювати ремонт вибірки;
 - Вмію застосовувати методики перевірки інструментарію на валідність та надійність
 - Вмію планувати та організовувати опитування у Інтернеті та з використанням сервісів Інтернету, створювати електронну анкету

довільної складності, проводити дослідження онлайн та аналізувати результати дослідження

- Вмію конструювати дизайн контент-аналітичного дослідження, будувати та інтерпретувати кодувальну матрицю, застосовувати інтент-аналіз, івент-аналіз, seo-аналіз, когнітивне картування
- Вмію готувати тексти наукових публікацій за результатами власних емпіричних (теоретичних) розвідок, готувати тексти наукових доповідей та здійснювати їх наукову презентацію;
- Знаю як аналізувати специфіку порівняльних та панельних досліджень як важливих видів емпіричних соціологічних досліджень
- Знаю методологічні особливості порівняльних та панельних досліджень у соціальних науках, специфіку їх дизайну та проведення
- Вмію аналізувати дані в панельних соціальних дослідженнях

12. Нижче наведено список компетенцій, які ви могли опанувати протягом навчання, будь-ласка оцініть їх за наступною шкалою: (Задати питання лише для магістрів)

1. Повністю згодний, можу робити самостійно

2. Частково згодний, можу робити з допомогою

3. Не згодний

- Знаю методи мережевого аналізу та вмію їх застосовувати для аналізу соціальних мереж, вмію збирати дані для дослідження цих мереж, знаю головні їх характеристики;
- Вмію застосовувати елементи вищої математики для побудови прогностичних моделей у соціології, розумію математичний зміст сучасних математичних моделей у соціології, вмію будувати та інтерпретувати графи групових зв'язків;
- Вмію знаходити та отримувати статистичну інформацію з відкритих джерел, перетворювати дані, готувати їх для аналізу у

статистичному середовищі R, здійснювати у ньому елементарний попередній статистичний аналіз інформації, за результатами аналізу будувати графіки та діаграми довільного рівня складності, перевіряти статистичні гіпотези та робити висновки за їх результатами, реалізовувати прогностичні моделі засобами R, аналізувати їх та презентувати результати;

- Вмію оперувати існуючими математичними моделями, використовувати їх для опису та прогнозу процесів у соціології, формулювати задачі для моделювання процесів, застосовувати їх у створенні нових, більш складних, моделей;
- Знаю теоретичні основи застосування «якісного підходу» у проведенні інтерв'ю для вирішення соціологічних дослідницьких завдань, вмію проводити фокусовані групові дослідження, глибинні інтерв'ю та ін.;
- Вмію здійснювати соціологічний аналіз документів;

13. Яка ймовірність того, що ви порекомендуєте/порекомендували б отримання освіти соціолога своїм друзям/знайомим?

1 – точно не буду рекомендувати

2

3

4

5

6

7

8

9

10 – точно буду рекомендувати

14. Якщо оцінка 1-6 – задати відкрите питання: Чому б ви не стали рекомендувати/отримати освіту соціолога своїм друзям/знайомим?

Якщо оцінка 9-10 – задати відкрите питання: Чому ви порекомендували б факультет соціології своїм друзям/знайомим?